

KULTÚRA

ROČNÍK XIV. – č. 21

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

7. DECEMBRA 2011

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,20€

Giotta: Svätý František z Assisi vyháňa démonov z Arezza

Pozorujem podobnosti, ktoré prekvapujú. Ale nemali by. Ide o líniu, ktorá sa vinie dejinami od Adama. Prechádza hranicami zmien v rozličnej podobe. Kráča ako postava na Dürerovej rytine Rytier a smrť.

Minulý režim, založený na marxizme a leninizme, tvrdil, že obroda spoločnosti a človeka je možná iba bez Boha a najmä bez kresťanstva.

Aj dnes existujú sily presvedčené, že obroda spoločnosti a človeka má byť bez Boha a kresťanstva. V preambule európskej ústavy niet zmienky o kresťanstve a jeho zjavení Boha v Dobrej zvesti. Zrejme majú lepšiu zvesť. Tá sa však v mnohom náramne podobná na to, čo tu už raz bolo - za totality. Chápanie pokroku sa stavia proti kresťanstvu.

Pokrok, to je aj uvedomovanie si seba samého. Sebauvedomovanie rozvíja osobnosť. Ale európsky koncept sebauvedomovania sa znamená, že ide o sebauvedomovanie mimo Bo-

Podobnosti

žieho vplyvu. V kresťanskom humanizme významný filozof personalizmu tomistického typu Maritain dokazuje, že človek sa môže uvedomovať aj bez toho, aby tápal - cez milosť Božiu. Prostredníctvom rozvíjaného náboženského ži-

STANISLAV HVOZDÍK

vota. Pomocou milosti Božej človek nachádza samého seba - bez toho, aby sa hľadal.

Ďalšiu podobnosť s totalitou minulosti vidím v absencii kritérií vývoja, ktoré by zohľadňovali osobu človeka. Aj vtedy, za marx.-leninskej ideológie, aj dnes sa pozícia človeka chápe optikou evolucionizmu, azda aj fylogénézy, nekomplexne. Jednoduchého vyvíja sa to bez nás, samo od seba. Sme

súčasťou širokého prúdu, ktorý nevníma našu osobitosť. Netrápte sa tým, akoby nám našepkávalo zlo vtedajšej a dnešnej doby. Vývoj to vyrieši za vás.

Áno, bez nás o nás, a zle.

Kritériá vývoja sú iba materialistické. Do vývinu však treba intervenovať. A tí, ktorí sú na to povolani, tí, ktorí majú čeliť chybnnej predstave o vývoji, európski kresťanskí demokrati, sa vezú s prúdom. Dá sa hovoriť o historickom zlyhaní kresťanskej demokracie v Európe.

Pozorujem aj ďalšiu podobnosť minulého režimu z dnešnými politicko-spoločenskými pomermi.

(Pokračovanie na 2. strane)

Ked' som si listoval v najnovšej knižke veršov Evy Fordinálovej, poletovalo mi v mysli množstvo asociácií, myšlienok, potreba aspoň naznačiť to, o čom sa nehovorí alebo hovorí len málo, nemeselo, akoby na okraji kultúrneho diania. Aj kresťania akoby v posledných dvoch desaťročiach prestávali cítiť koordináty dobrého a zlého v estetickom priemete. Za kresťanské sa už ozaj považuje všeličo, a to nielen v architektúre, výtvarnom umení,

Hlbokosť duše

TEODOR KRIŽKA

divadle, ale aj v poézii a próze. Ba kresťanské sa už pomaly v súvislosti s umením radšej ani nepoužíva. Nahrádza ho pomerne hmlisté slovo *duchovné*. Tak sa pod tento pojem duchovna pohodlne ukrýva napr. náboženský synkretizmus, onen čertík relativizácie zjavených právd, nehovoriac už o religióznej skepse, ktorú tiež niektorí výmyselníci radia k stupňom duchovného hľadania, alebo dokonca zápas proti kresťanstvu.

Ak to v úsilí o názornosť trochu preženiem, aj diabol je predsa duchovný. Veď je to padlý anjel, dokonca s nádherným menom Lucifer, Svetlonos.

A práve v tom spočíva koreň problému.

Ako kedysi konvertita Paul Claudel vrátil baudelairovským básnickým objavom vo svojej geniálnej tvorbe sakrálny charakter, tak podobne aj iní autori, vrátane našich slovenských, sa vedeli vyrovnávať s formálnymi novotami tak, že ich neabsorbovali na úkor, ale ako naplnenie žalmistovho pozvania „chváliť Boha na citare“. Ešte v generácii Katolíckej moderny, ktorá sa dobe prispôbila viac formálnymi postupmi, zovňajškom ako obsahmi, badať jasne rozlíšiteľnú hranicu medzi kresťanským a nekresťanským, medzi religióznym a antireligióznym. Ba aj časť povojnovej generácie básnikov, ktorá ešte stihla debutovať v takých skvelých duchovných časopisoch ako Nová práca a Plameň, vedela dokonca ešte aj v čase komunistickej totality prevliecť to kresťanské literatúrou ako ľavu ucho ihly.

No odrazu, paradoxne po páde boľševickej diktatúry, akoby sme zabúdali na azimut, ktorý je daný evanjeliom.

Neraz počuť otázku, čo už nakoniec môže byť kresťanské v umení, ktoré je univerzálne.

(Pokračovanie na 9. strane)

www.kultura-fb.sk

Nadarmo budete stavať kostoly, dávať duchovné cvičenia, zakladať školy, všetka vaša práca a vaše úsilie vyjdú navnivoč, ak nebudete schopní vládnuť zbraňou spôsobilou na útok aj na obranu - vernou a rýdzou katolíckou tlačou... Priniesol by som akúkoľvek obeť, svoj prsteň, pektorál i reverendu by som vložil do zálohy, len aby som mohol podporiť katolícky časopis.
SV. PIUS X.

Podobnosti

(Pokračovanie z 1. strany)

Mocenské centrá totality sa nezaujímali skutočne o to, akú kvalitu či model života zakladajú ich regionálne rozhodnutia v lokálnych oblastiach života. Teda tam, kde prax kontroluje teória. Ignorovali sa ekonomické zákonitosti, podriaďovali sa ideológii.

Aj dnes mocenské centrá nezaujímajú dôsledky ich rozhodnutí v regiónoch, aké modely života zakladá nekomplexné uchopenie ekonomiky. Že sa ignorujú jej zákonitosti. Ale s týmto ignorovaním ruka v ruke idú aj zákonitosti mravných náhľadov. Dôsledok je krach celých štátov. Kríza, uprostred ktorej sme.

Štát je oblek národa. Teda zrejme prekrážajú národy - nositelia personálneho obsahu, ktorý súvisí s osobnosťou a osobou! A osoba je kresťanský objav.

Poukázal na to aj Ján Pavol II. roku 1995 v OSN, kde navrhoval chartu práv národov. A varoval pred vývojom k antinárodu!

Minulý režim za hnací motor dejín uznal triedny boj. Teda nenávisť. Aj dnes za hnací motor dejín je považovaná konkurencia. Všemocná ruka trhu. Odmieta sa osobnosť s jej kapacitami pre psychoreguláciu. Zanedbáva sa školstvo a kultúra. Pozícia ľudského subjektu je pozbavená možnosti byť osobnosťou, ako to bolo za minulého režimu a je podriadená vonkajším, materiálnym vplyvom, ako to bolo za marx.-leninskej teórie a praxe. Edukácia, výchova sa degraduje na rozvoj kompetencií, ktoré majú človeka sfunkčniť pre civilizačnú štruktúru, a tá je rozhodujúca. Nie osobnosť a jej kompetentnosť byť podmetom, nielen predmetom marketingu, plánovania ľudských potrieb sociálnym inžinierstvom, doknca bez dialógu s tými, ktorých sa to týka.

Ak sa za minulého režimu podarilo niečo dosiahnuť, tak nie vďaka ideológii, ale vďaka odvahe ľudí oklamať ideológiu a riadiť sa zdravým rozumom danej chvíle. Aj v tom je podobnosť s dneškom.

Ďalšia podobnosť je podobnosť, ktorá by sa dala metaforicky nazvať „gladiátor v aréne“. Tak ako za bývalého režimu komunistická strana ostala v aréne pred cisárom tohto sveta, sama, ako víťaziaci gladiátor, a ostatné politické strany boli pobité, tak aj dnes sa politické strany podporujú k zápasu gladiátorov. Iba jedna môže ostať.

Tak ako za marx.-leninizmu bolo veľmi ťažké uplatniť princíp „cisárovi, čo je cisárovo, Bohu - čo je Božie“, pretože cisár všetko považoval za svoje, ani dnes tomu nie je inak. Veľké finančné skupiny budujú arény zábavy, arény politických zápasov, arény pre gladiátorov - politické strany. A mnohí sa dajú najatť, mnohí sa dajú pre zápas v týchto arénach kúpiť.

Tak ako minulý režim marx.-leninizmu považoval národ a rodinu za dočasné kategórie na ceste k jednotnému ľudstvu, celosvetovému národu arazil internacionalizmus, tak aj dnes sú tu sily, pre ktoré rodina a národ nie sú dôležité. Dôsledok je rovnaký - človeka a spoločnosť atomizujú, rozkladajú na disociovateľné procesy, ktoré nie sú už schopné intergácie. Integrálne vedomie, ktoré má kapacity nielen pre technologické vhlady, ale aj mravné vhlady, sa rozbieha na parciálne vedomie, ktoré nie je schopné plného uvedomenia mravných dôsledkov, teda neuvedomuje si seba samého. A hlavne nie je už schopné transcencie a na hodnotách založeného zmyslu života.

Nakoniec marx.-leninizmus tvrdil, že činnosť má iba materiálnu povahu. Akoby činnosť človeka stvorila človeka. Také bolo materialistické chápanie ľudskej činnosti. Aj dnes pozorujeme, že sa činnosť spája iba s vonkajším svetom - pre chudobných v sebazničujúcej práci a pre bohatých vo všemožných svetových radovánkach. Programovo sa ignoruje vzťah činnosti k bytiu, ako na to poukázal filozof personalizmu M. Blondel v analýze konania už začiatkom XX. storočia. Zábavou, hrou, zničujúcou prácou sa má prekričať skúsenosť každého človeka, že produkty jeho činnosti nie sú cieľom, iba prostriedkom a že plne ho nemôžu uspokojiť, pretože konanie transcenduje ponad produkty k vyššiemu chápaniu bytia a najvyššiemu bytiu - Bohu.

A práve Boh je zrejme tou najväčšou prekážkou.

Blondel upozorňoval, že ignorovanie tejto skúsenosti vrhne človeka do horúčkovej činnosti za tento svet, ale aj k pesimizmu, cynizmu, nihilizmu, keďže naplnenie bytia sa takto dosiahnuť nedá. Napriek všetkému nastúpi pocit prázdnoty. A tí, ktorí sa vydajú na túto cestu, namiesto korekcie začnú ničiť raj na zemi, ktorý sklamal.

Čo iné sú tie absurdné vraždy ľudí v školách a na uliciach? To je masívny symptóm, že falšovanie vedomia ľudí dosiahlo kritický bod. Neplatí to, čo povedal ktorýsi minister, že sa s tým nedá robiť veľa. Dá sa. Nefalšovať ľudské vedomie. Nakoniec nepriamo na to poukazuje aj Fukuyama, keď uvažuje o konci histórie. Uvádza, že poslední ľudia, ktorí dosiahli vývojové optimum, nebudú spokojní. Zdá sa mu, že ide o defekt v ľudskej povahe, pretože budú búrať, čo dosiahli. Píše, že na konci histórie ľudia budú nespokojní s mierom a prosperitou. Budú proti nej bojovať. Treba dodať, že je to dôsledok konania, ktoré sa vzdialilo od svojho poslania a prestáva budovať normu vývoja, ktorá poznáva najvyššie bytie, Boha.

STANISLAV HVOZDIK

Preto je potrebné dôkladne sa starať, aby slovo Kristovo v nás bohato prebývalo (por. Kol 3,16). My sa nechystáme (len) na jeden druh vojny. Táto vojna je rozmanitá a vedú ju rozliční nepriatelia. Nie všetci disponujú jednou a tou istou zbraňou a snažia sa nás napadnúť nie rovnakým spôsobom. Preto kto má v úmysle viesť vojnu so všetkými, ten musí poznať všetky ich spôsoby, byť strelcom, pešiakom i jazdcom, bojujúcim na mori i pod hradbami. Komu je aká úloha vo vojnových zrázkach pridelená, tak aj odraza útočiacich nepriateľov. Ak ten, kto chce zvíťaziť, nebude zbehlý vo všetkých oblastiach tohto umenia, potom diabol aj cez jednu časť, ak ostane zanedbaná, dokáže preniesť svojich lupičov a uchvátiť ovce. Ale nebude taký smelý, keď zbadá pastiera vystupovať s plnou znalosťou a dobre si počínať vo všetkých jeho úkladoch a tak je potrebné ohradiť sa vo všetkých častiach. Kým je mesto ohradené zo všetkých strán, do tej doby sa nachádza v dokonalej bezstarostnosti, smeje sa tým, čo ho chcú obsadiť. No keď niekto naruší jeho hradbu, hoci čo i len v rozmere brány, už nemá osoh z obkolesenej hradby, hoci

by jej ostatné časti ostali pevné. Tak aj Božie mesto, keď je z každej strany obkolesené namiesto hradby prezieravosťou a rozvážnosťou pastiera, všetky útoky napriateľov obracia na ich hanbu a posmech a žijúci v meste ostávajú nedotknutí.

Sv. Ján Zlatoústý o kňazstve

Ak sa však niekomu podarí narušiť nejakú jeho časť, hoci aj všetko nenaruší,

od tej časti, dá sa povedať, nakazí sa i všetko ostatné. Aký je úžitok z toho, že bude dobre zápasit' s pohanmi, ale vyplienia ho Židia? Alebo bude odolávať tým aj druhým, a uchvátia ho manichejci? Alebo vo víťazstve nad tými, tí, čo šíria učenie o osude, začnú zabíjať ovce nachádzajúce sa vnútri? Ale načo tu vypočítavať všetky diabolské herézy? Ak pastier nedokáže dobre odrazať všetky tieto bludy, potom vlk môže aj prostredníctvom jedného pohltiť množstvo oviec.

Prevzaté z knihy Sv. Ján Zlatoústý:

O kňazstve. Petra,

Prešov 2000

Preložil Marek Durlak

Kresba: Andrej Mišaneck

Tí, čo nenávidia Krista, nemilujú svoju vlasť...

Nebo a zem sa pominú, ale je jedno slovo, ktoré sa nikdy nepominie: je to slovo Ducha Svätého, ktorý povedal, že Boh bude panovať v pravom zmysle toho slova, a že bude panovať aj napriek pyšnemu hulákaniu národov: Quoniam regnavit Deus irascantur populi. Bude kraľovať! A ak nekraľuje skrz dobrodenie, neodlúčiteľne od jeho prítomnosti, bude kraľovať skrz pohromy, neodlúčiteľne od jeho neprítomnosti.

Ó, vlasť moja, viac ako stopäťdesiat rokov uplynulo odvtedy, čo Meno Božie bolo po prvýkrát vypudené zo štátnej ústavy. Hľa, pýtam sa ťa dnes, aby si mi ukázala ovocie týchto pokusov!

Načúvam - a počujem temné reptanie, ktoré sa dvíha zo všetkých strán. Ó, milovaná vlasť! Ani trochu ťa nesúdím opovážlivo, pretože ťa súdim podľa tvojich vlastných slov: Ex ore tuo te judico. Niet už mravnosti, niet už spravodlivosti; všetko mizne, všetko uvadá, všetko treba obnoviť. Spoločnosť potrebuje všeobecné reformy. Taká je mienka, vychádzajúca zo všetkých, ktorým nie je osud vlasti

fahostajný. Tu sú teda výsledky, tu je ten dosiahnutý pokrok od čias, keď sme vyhrali Boha.

Hovoríme: Niet už verejnej mravnosti, niet už spravodlivosti, niet už radosti... Tieto výsledky vás udivujú. Lahko sme ich mohli predvídať. Či nenapísal už pohanský mudrc, že ľahšie by sa postavilo mesto vo vzduchu než spoločnosť bez Boha? Čo neriekol rímsky rečník, že s úctou k božstvu zároveň mizne poctivosť, verejná bezpečnosť a najznamenitejšia z cností - spravodlivosť? Či neoznámil dôraznejšou rečou Duch Svätý, že všade, kde panujú bezbožníci, ľudia nemôžu očakávať nič než skazu? Regnantibus impiis ruinae hominum. A ešte čujme: Nedozierna prázdnota a nuda sa rozmohla v spoločnosti. Lahko je mi to uveriť, veď miesto, ktoré patrí Bohu, je prázdne.

Zisťujete, že všeobecná reforma je nevyhnutná. Áno, skutočne, súhlasím s vami; je treba reformovať túto spoločnosť, ktorá neverí v Boha, alebo si tak aspoň počína, akoby neverila. A prvým článkom reformného programu, by mal byť prvý článok Vyznania viery: Verím v Boha. Credo in

Deum. Naučte opäť, znovu naučte toto pokolenie vravieť Verím v Boha, naučte ho žiť podľa tejto viery. Začnime už konečne vyučovať kresťanské náboženstvo namiesto planého rečenia o kresťanstve. Nestačí vymyslieť nový trisagon a donekonečna omieľať trikrát nič. Poukazujete stále na zlo, ale neužívate liek. Hovoríte o kresťanstve, ale o kresťanské skutky nedbáte. Viera bez skutkov je mŕtva. O živú vieru prosme. A tvárnosť spoločnosti bude obnovená.

Kým neožije katolícka ústava, Boh nenechá trvalým žiadne zriadenie; ani to, ktoré by budilo zdanie ľudského práva alebo práva Božieho. Ježiš Kristus je stále medzi nami prvým majestátom. A tak nie je viac priateľom svojej vlasti ten, čo nie je kresťanom; je nepriateľom. Podľa slov svätého Ambrózia: Sed ipsi se amore patriae qui Christo invidet, abdicant. Tí, čo nenávidia Krista, nemilujú svoju vlasť.

LOUIS-EDOUARD PIE,

biskup z Poitiers

Z francúzštiny preložil E.F

Prevzaté

z www.dielnasj.blogspot.com

UPOZORNENIE

Prosíme čitateľov, aby Kultúru č. 1/2012 očakávali v stánkoch až s dátumom 11. január 2012

Čo je Islandská revolúcia a prečo o nej nič nepočuť v médiách?

Skutočnosť rozpovedaná v talianskom rozhlasu o nekončajúcej revolúcii na Islande sa ukazuje ako jasný príklad, ako málo naše masovokomunikačné prostriedky informujú o dianí vo svete.

Roku 2008, na začiatku finančnej krízy, Island v doslovnom zmysle zbankrotoval.

Príčiny boli spomenuté len letmo a od tej doby tento malý člen EÚ akoby sa bol stratil z radarov. A za-

chyby finančných monopolov, že celý štát musí byť zaťažený daňou, aby vyrovnal súkromné dlhy, zmenilo vzťahy medzi občanmi a ich politickými inštitúciami. V konečnom dôsledku došlo k tomu, že lídri Islandu sa postavili na stranu svojich voličov, čím zradili doterajších chleboďarcov. Hlava štátu, Olafur Ragnar Grimsson odmietol podpísať zákon, ktorý by urobil občanov Islandu zodpovedných za dlhy, ktoré vyprodukovali islandskí bankári a súhlasil s výpisom referenda.

Skutočnosti, ktoré všetci „zamlčali“

tiaľ jedna za druhou sa európske krajiny ocitajú pod hrozbou bankrotu, čo ohrozuje existenciu eura. To opäť len vyvoláva ďalšie následky pre svet. Nakoniec, ktorá moc majetných a silných by si želala, aby sa Island stal pozitívnym príkladom pre druhých? - A prečo?

Päť rokov čistého neoliberalného režimu urobilo z Islandu (320 000 obyvateľov bez armády) jeden z najbohatších štátov sveta. Roku 2003 všetky ich banky boli privatizované a s cieľom pritiahnúť zahraničných investorov navrhovali priame platby a minimálne náklady. Toto dovolilo ponúknuť relatívne vysoké ukazovatele zisku. Tieto výhody priťahli množstvo malých anglických a holandských investorov. No s množstvom rastu investícií rástla aj vonkajšia zadlženosť bánk. Roku 2003 dlh Islandu predstavoval 200% HDP a roku 2007 už 900%. Svetová finančná kríza roku 2008 im zasadila smrteľný úder. Tri hlavné islandské banky: Landbanky, Kapthink a Glitner sa prevrtili hore bruchom a boli znárodnené. Mena stratila 85% hodnoty vo vzťahu k euru. Ku koncu roka Island ohlásil bankrot, ktorý už bol nevyhnutný.

Napriek tomu, že sa to dalo očakávať, v procese priameho uplatňovania demokracie kríza priviedla Islandčanov, aby uvažovali, ako navrátiť suverénne práva, čo v konečnom dôsledku viedlo k tvorbe novej ústavy.

To všetko sa udialo a dosiahlo v bolestiach. Čo tomu predchádzalo? Premiér sociálnodemokratickej koalície vlády Gair Chorde viedol rozhovory o poskytnutí 2,1 miliárd dolárov, k čomu severské štáty pridali ešte 2,5 miliárd. No medzinárodné finančné spoločenstvo tlačilo na Island, aby uskutočnil radikálne hospodárske zmeny.

MMF aj EÚ chceli zobrať na seba tento dlh tvrdiac, že pre krajinu je to jedinečná cesta vyrovnáť sa s Britániou a Holandskom.

Protesty obyvateľstva a neporiadky pokračovali. Nakoniec prinútili vládu, aby odstúpila. Voľby boli vypísané na apríl 2009. Ich výsledkom bolo, že vládu prebrala ľavicová koalícia. Tá obvinila neoliberalný ekonomický systém, no odrazu odmietla zaplatiť dlh 3,5 miliárd eur. To by znamenalo, že by každý obyvateľ Islandu platil 100 eur mesačne v priebehu pätnástich rokov, aby sa splatili dlhy, ktoré vytvorili súkromné osoby vo vzťahu k druhým súkromným osobám. A toto bola povestná slamka, ktorá prelomila ťave chrbát.

To, čo sa stalo potom, je zvláštnosť. Už len myšlienka spejúca k názoru, že občania sú povinní platiť za

Samozrejme, medzinárodné spoločenstvo enormne zvýšilo tlak na Island. Británia a Holandsko sa vyhrážali surovými represáliami, ktoré povedú k izolácii štátu. Keď sa Islandania zberali hlasovať, MMF pohrozil vylúčením štátu z akejkoľvek pomoci. Anglická vláda hrozila, že zmrazí vklady a peňažné toky. Islandu, ako hovorí Grimsson: „Povedali, že ak neprijmeme podmienky MMF, staneme sa Kubou severu. No keby sme ich boli prijali, stali by sme sa Haiti severu.“

V marcovom referende 2010 93% občanov hlasovalo proti vyplateniu dlhov. MMF rýchle zmrazil kredity. Ale revolúciu (o ktorej prakticky nepísali) nebolo možné zastrašiť a zničiť. Pri podpore rozhnevaných občanov vláda iniciovala občianske a trestné stíhanie a preverovanie osôb zodpovedných za finančnú krízu. Interpol vydal medzinárodný zatykač na vzatie do väzby bývalého prezidenta banky Kaupthing Sigurdira Einarsona a ďalšie banky podieľajúce sa na krachu ušli z Islandu.

Ale Islandania sa nezastavili na dosiahnutom stave: Rozhodli sa prijať novú ústavu, ktorá by vyslobodila ich štát z moci medzinárodných finančníkov a virtuálnych peňazí.

Aby mohli napísať novú ústavu, ľud Islandu vybral 25 občanov z 522 dospelých nestraníkov, ktorých poverili ako minimum občianskych zástupcov. Ústava sa stala dokumentom, ktorý bol dielom rúk nie hŕstky politikov, ale zákonom tvoreným cez internet. Ustanovujúce zasadnutia sa vykonávali online a občania mohli písať svoje komentáre a vznášať návrhy. Vlastnými očami pozorovali, ako ich ústava postupne nadobúda formu. Ústava, ktorá sav konečnej podobe rodila v rámci celonárodnej diskusie, bude predstavená parlamentu na schválenie po ďalších voľbách.

A čo dnes robia finančné kruhy? Dnes už rozhodnutia, ktoré dávali Islandu, ponúkajú druhým národom. Grékom hovoria, že privatizácia ich štátneho sektora sa ukazuje ako jedinečné riešenie. To isté ponúkajú aj Talianom, Španielom a Portugalcom. Ale čo ďalej?

Nech sa pozrú na Island. Na ich odkaz z podriadenia sa zahraničným záujmom. Keď malá krajina nahlas a priamo vyhlási, že jej národ sa cíti a je suverénnym, nikto mu to právo nemôže zobrať.

To preto o Islande nie je ani zmienka v žiadnych médiách!

S úctou k pamiatke zosnulého historika Dr. Ladislava Deáka z ruského internetu
MOLOT 2012/revolúcia
preložil JOZEF MIŽÁK

Dňa 19. 11. 2011 sa v rámci programu Korene nespretřhaš uskutočnilo slávnostné otvorenie staničného domčeka v Staškove na Kysuciach. Narodil sa v ňom herec Jozef Kroner. Pri tejto príležitosti za prítomnosti ministra kultúry Daniela Krajčera, Pavla Holeštiaka, predstaviteľa Žilinského samosprávneho kraja, starostu obce Staškov a príbuzných Jozefa Kronera - sestry Zuzany Vaňousovej (na fotografiách uprostred) a dcéry Zuzany Kronerovej predniesol báseň Teodora Križku herec Ján Kroner. Odznelo viacero slávnostných príhovorov. Naostatok si zástupy prítomných prezreli renovovanú staničku. Po výstave fotografií Jaroslava Veličku nasledovalo divadelné predstavenie a udelenie Ceny Jozefa Kronera, ktorú predseda nadácie hercovho mena Jozef Leikert udelil Zuzane Kronerovej.

Teodor Križka Stanička

Na otvorenie pamätného domu Kronerovcov
v Staškove 19. 11. 2011

*Len ako uronený prstienok,
keď čerí kruhy na hladine studne,
tak chodia ku nám z dávnych spomienok
dni detstva, tie dni účtovné a súdne.*

*Zapíska vlak a v stráni stanička
ustrnie chvíľu, a tú chvíľu štiepa
mráz. Možno bolesť. Vlak však nevyčká,
kým zotrieš slzu... - koľaj nie je slepá.*

*Mihnú sa vozne. Iné kolesá
pribijú inú chvíľu o podvaly.
Ani len toľko nedozvieme sa,
či si z tých chvíľ aj dačo zachovali.*

*Ale tu všade, všade navôkol
s pesničkou v ústach detstvo ďalej behá,
aj keď už iba vrabčí spevokol
opakuje, čo spievala si neha.*

*Ešte vždy si tu rodná krajina
naslepo pradiť nite v kolovrátku,
chudobná, prostá, ale jediná,
krajina-domov, čo má otca, matku.*

*Poklady vôkol. Pod i nad nami.
A stanička si pamätá to chvenie,
to poznávanie malín bozkami.
Dnes sa už po ne zohýňajú tiene.*

*Stanička v stráni. Ako osudie
krúti sa Zem a po jednom nás stráca.
Všetko však trvá, aj keď nebude,
lebo tu všade rodila sa krása.*

Postmoderný svet nám každodenne servíruje rozličné „celebrity“ ako vzory pre nasledovanie alebo pri najmenšom ako zdroj závidia, keďže pre väčšinu ľudí je ich hýrivý život v prepychu nedosiahnuteľný. Čítanosť bulvárnej tlače a sledovanosť demoralizujúcich televíznych „komerčných“ staníc či návštevnosť podobne orientovaných internetových stránok svedčí o tom, že z týchto „vzorov“ si berú inšpiráciu aj mnohí kresťania. Žiaľ, akosi zabúdame na úžasnú vzory skutočne ľudského života, ktoré nám ponúkajú svätci nedávnych dôb. Jedným z nich je aj postava sv. Maximiliána M. Kolbeho, mučeníka lásky k blížnemu z nacistického koncentračného tábora. 14. augusta 2011 uplynulo 70 rokov od jeho mučeníckej smrti v Osvienčime za svojho spoluväzňa a 17. októbra uplynulo 40 rokov od jeho beatifikácie. Rok 2011 ešte v októbri 2010 vyhlásili jednomyselne členovia Senátu Poľskej republiky za Rok sv. Maximiliána. V množstve mediálnych útokov na Katolícku cirkev sa sporadicky ozývajú hlasy obviňujúce mučeníka koncentračného tábora Osvienčim sv. Maximiliána M. Kolbeho z antisemitizmu. Čitateľom Kultúry by som chcel na jej stránkach ponúknuť pohľad na málo známu dimenziu života tohto svätca - na pomoc židovským utečencom, ktorá sa v nemaléj miere podpísala pod jeho uväznenie nacistickými okupantmi. Článok vznikol na základe skúmania dobových dokumentov z viacerých poľských archívov a svedectiev pamätníkov. Týmto skromnými riadkami chcem vzdať hold tomuto veľkému svätcovi a hodnovernému svedkovi Kristovej lásky v časoch poznačených veľkou nenávisťou, ktorého poslanstvo je dnes azda aktuálnejšie ako pred 70 rokmi.

OBVINENIA Z ANTISEMITIZMU

Osobnosť sv. Maximiliána Márie Kolbeho bola v Poľsku tak silnou morálnou autoritou a jeho hrdinská mučenícka smrť za Franciszka Gajowniczka mala tak silnú odozvu v celom poľskom národe, že jeho morálny profil si nedovolili spochybniť ani predstavitelia komunistického Poľska. Tí ho dokonca 22. marca 1973 za jeho hrdinskú smrť pod tlakom verejnej mienky posmrtné vyznamenali najvyšším poľských štátnych vyznamenaním - zlatým krížom rádu Virtuti Militari. Týmto ho nechtiac, napriek jeho všeobecne známym odmietavým postojom ku komunistickej ideológii, zaradili medzi vyznamenaných vojenských predstaviteľov a symboly obdobia budovania socialistickej armády, akými boli slávni generáli Žukov, Konev či Svoboda. Týmto trom, na rozdiel od sv. Maximiliána, bol súdruhmi z vedenia Poľskej ľudovej republiky udelený „len“ strieborný kríž tohto rádu.

Napriek veľkosti diela tejto významnej osobnosti Cirkvi 20. storočia, jeho obrovskej autorite, veľkému prínosu pre poľskú spoločnosť i spoločnosť celej Európy v 20. storočí a napriek jeho hrdinskej smrti, sa v poslednej dobe začínajú množiť hlasy, ktoré chcú spochybniť jeho morálnu bezúhonnosť. Sme toho koniec koncov svedkami aj v prípade iných svätých - napríklad bl. Jána Pavla II. či sv. Pátra Pia. Najčastejším argumentom istej skupiny historikov je tvrdenie, že vraj sv. Maximilián bol vo svojich vyjadreniach a postojoch antisemitom.

Ako príklad mnohých pseudohistorických záverov uvediem vyjadrenie historičky z varšavského Židovského historického ústavu Dr. Aliny Calej. Dr. Cała vo svojom vyjadrení pre poľskú mienkotvornú denník Rzeczpospolita dňa 25. mája 2009 povedala, že „aj Maximilián Kolbe hlásal antisemitizmus“... Okrem iného v článku nepriamo potvrdzuje tézu skonštruovanú nemeckým týždenníkom „Der Spiegel“, že za tzv. holokaust nie sú zodpovední výlučne Nemci, resp. hitlerovské Nemecko, ale aj Poliaci. Za antisemitizmus, ktorý viedol k holokaustu, niesli

podľa A. Calej v Poľsku zodpovednosť dve silné a vplyvné skupiny - tzv. „národný tábor“, čiže predstavitelia kultúrnej a intelektuálnej elity vtedajšieho Poľska a Katolícka cirkev. Pani Cała v odpovediach na otázky redaktora dokonca tvrdí, že v istom zmysle nesú zodpovednosť za smrť 3 miliónov Židov všetci Poliaci pre „tolerovanie antisemitizmu“. V rozhovore doslova tvrdí: „Poliak, ktorý bol pred vojnou bombardovaný cirkevnou a národnodemokratickou agitáciou, musel byť v rozpakoch, či je záchrana Židov morálna (...)

O málo známom rozmere lásky k blížnemu – pomoci prenasledovaným Židom

K 70. výročiu mučeníckej smrti sv. Maximiliána Máriu Kolbeho

Nedá sa vyvrázditiť 3 milióny ľudí bez pasivity spoločnosti“.

Obvinenia formulované Dr. Całou na adresu sv. Maximiliána však nie sú vôbec nové. Ako prvý obvinil pátra Maximiliána M. Kolbeho z antisemitizmu rakúsky mesačník „Wiener Tagebuch“ vo svojom júlovom vydaní v roku 1982 v článku Antisemitický svätec. K článku bola pripojená výsmešná karikatúra, na ktorej bol známený rehoľník vo františkánskom habite s krížom a vedľa neho diabol s rohami a vidlami, ktorý ho objímal chvostom. Článok reagoval na správu publikovanú na stránkach viedenského denníka „Die Presse“ o blížiaci sa kanonizácii bl. Maximiliána M. Kolbeho, ktorá bola písaná v prísne spravodajskom štýle. Konštatuje sa v ňom, že kanonizácia má uznať veľkosť života tohto svätca vrátane jeho modernej novinárskej práce.

Mesačník „Wiener Tagebuch“ sa chytil práve zmienky o tejto novinárskej práci a nielenže spochybnil svätosť pátra Maximiliána, ale ho priamo označil za antisemitu. Napísal, že časopisy vydávané pátrom Maximiliánom „boli moderné iba v tom zmysle, že sa prikláňali na stranu zúrivého rasového antisemitizmu“. Mesačník sa pritom odvolával na niektoré citáty z časopisu „Rycerz Niepokalananej“ vytrhnuté z kontextu, ktorý založil a dlhé roky redigoval páter Kolbe a denníka „Mały Dziennik“, ktorého vydávanie inicioval. Po „Wiener Tagebuch“ toto obvinenie začali vo svojich článkoch opakovať niektorí americkí novinári a ako vidno, po takmer troch desaťročiach ich oprášila ako „prevratnú novinku“ aj pracovnička Židovského historického ústavu vo Varšave.

PŮVOD OBVINENÍ

Aby sme mohli správne pochopiť, prečo bol, a aj je sv. Maximilián obviňovaný z antisemitizmu, pokúsme sa zhrnúť si pramene tohto obvinenia:

Sv. Maximilián M. Kolbe ako horlivý cititeľ Nepoškvrnenej Panny Márie, člen rehole konventuálnych františkánov (minoritov) a veľký nadšenec moderných masovokomunikačných prostriedkov slúžiacich hlásaniu Evanjelia, založil v roku 1927 neďaleko Varšavy kláštorné mestečko Niepokalanów (Mesto Nepoškvrnenej), ktoré sa rýchlo stalo významným vydavateľským centrom katolíckej tlače. A tu nachádzame i prvý zdroj obvinení sv. Maximiliána z antisemitizmu. Bol ním štýl, akým niepokalanovská tlač,

čiže tlač vydávaná sv. Maximiliánom, varovala pred bezbožným komunizmom. Jeho hlavnými propagátormi boli vplyvní Židia. Dnes je úplne samozrejme, že komunizmus a bolševizmus odmietame a odsudzujeme, no vtedy to až také samozrejme nebolo, keďže išlo o veľmi vábivú „historicky neotestovanú“ novinku. Mnohí potomkovia poľských komunistických aktivistov židovského pôvodu v predvojnovom období si veľmi dobre pamätajú na odpor svojich otcov a príbuzných k tlači z Niepokalanowa.

krakovského týždenníka „Tygodnik Powszechny“ známeho ako list poskytujúci veľa priestoru kresťansko-židovskému dialógu a úsiliu o vzájomné zmierenie, povedal ako pamätník dobovej katolíckej tlače, že „niepokalanovská tlač nebola o nič viac antisemitská ako tlač z iných katolíckych vydavateľstiev či oficiálne vyjadrenia predstaviteľov Cirkvi“.

Skúsme sa teda pozrieť bližšie na reálny základ týchto obvinení a hľadať odpovede v dobových historických dokumentoch a výpovediach ľudí, ktorí z vlastnej skúsenosti dosvedčili,

ihneď po okupácii Poľska v septembri 1939. Keď sa po tomto prvom uväznení v decembri toho istého roka spolu so skupinou rehoľných spolubratov vrátil do Niepokalanowa, do kláštora prišla skupina vysídencov z okolia Poznane - bolo to okolo 3 tisíc Poliakov a 1,5 tisíce Židov. Poliaci odišli hľadať lepšie podmienky pre život pomerne skoro, no Židia žili v Niepokalanowe dlhšie, niektorí aj viac ako rok. Všetci našli u pátra Maximiliána účinnú pomoc v ich ťažkom položení a otcovské srdce, čo dosvedčuje mnoho písomných svedectiev, ako aj svedectvá v americkej židovskej tlači publikované krátko pred kanonizáciou sv. Maximiliána. Podľa písomných svedectiev viacerých rehoľných bratov i samotných utečencov, obyvateľia kláštora v Niepokalanowe na čele so sv. Maximiliánom napriek vlastnej núdzi a nedostatku spravili všetko preto, aby týmto ľuďom pozbaveným domova maximálne uľahčili ich ťažkú situáciu. Napriek tomu, že sami jedli čoraz menej, pre utečencov varili každý deň aspoň teplú polievku, ktorú často nemali ani samotní rehoľníci. Delili sa s nimi o svoje oblečenie, zriekali sa dreva, aby im mohli darovať kúsok tepla. Br. Lukasz Kuźba, ktorý sa staral o skupinu Židov počas ich pobytu v niepokalanovskom kláštore, vo svojom svedectve spomína, ako ho v predvečer odchodu z Niepokalanowa oslovila zástupkyňa Židov pani Zajęc so slovami: „Zajtra máme opustiť Niepokalanów. Bolo nám tu dobre, lebo obyvateľia kláštora nám preukázali mnoho láskavosti a dobré srdce. Vždy sme cítili, že je s nami ktosi blízky. Bolí sme tu, v Niepokalanowe, zahŕňaní dobrotou. A práve za túto dobrotu chceme v mene všetkých Židov pátrovi Maximiliánovi i všetkým rehoľníkom z celého srdca poďakovať. Ale ani najväčšie slová nedokážu vypovedať to, čo by chceli vyjadriť naše srdcia. Preto Vás veľmi prosíme o odsúhlasenie sv. omše ako poďakovanie Pánu Bohu za starostlivosť o nás a starostlivosť o Niepokalanów. Na tento cieľ tu predkladáme náš milodar. Ak nám Boh dovolí prežiť vojnu, odvdáčime sa Niepokalanovu stonásobne. Na dobrotu Niepokalanowa k židovským utečencom z poznaňského kraja nikdy nezabudneme. Budeme o nej písať v zahraničnej tlači...“

O pomoci sv. Maximiliána Židom v čase ich najväčšieho prenasledovania, resp. o pomoci zo strany jeho spolubratov po jeho mučeníckej smrti je v niepokalanovskom archíve veľmi veľa písomných svedectiev od samotných Židov i rehoľných bratov. Mnohé z nich sa pravdepodobne stali súčasťou jeho kanonizačného spisu, ktorý sa stal aj vďaka tomuto rozmeru činnosti lásky „nepriestrelným“ pre advokata dabili.

Z minimálne dvoch na sebe nezávislých hodnoverných písomných svedectiev súčasníkov sv. Maximiliána, ktoré sa nachádzajú medzi materiálmi Niepokalanovského archívu, sa dozvedáme, že v období od novembra 1940 do októbra 1941 sa v niepokalanovskom kláštore s vedomím a súhlasom sv. Maximiliána Márie Kolbeho ukrýval aj židovský utečenec s menom Simon Wiesenthal spolu so svojou manželkou, pričom niepokalanovský kláštór, ktorého predstaveným bol až do svojej smrti v Osvienčime v auguste 1941 práve sv. Maximilián, mu bezplatne poskytoval stravu a ošatenie.

Niekoľko faktov, ktoré som sa snažil na tomto malom priestore priblížiť, nemôže v plnosti vystihnúť veľkosť diela sv. Maximiliána. Verím však, že týchto niekoľko strohých faktov aspoň sčasti pomôže čitateľovi odpovedať na pokusy spochybniť čnosť a autoritu svätcov a urobiť si iný názor, ako ponúkajú tzv. korporátne médiá.

aké boli skutočné postoje a skutočné skutky sv. Maximiliána Márie Kolbeho vo vzťahu k Židom.

ŽIDIA V ŽIVOTE SV. MAXIMILIÁNA A JEHO TÚŽBA PO ICH OBRÁTENÍ

Sv. Maximilián vyrastal a neskôr žil v medzinárodnom prostredí. Detstvo strávil v spoločnosti poľských, nemeckých a židovských rodín, s ktorými boli jeho rodičia v úzkom kontakte a spolu pracovali s nimi. Svedok z jeho detstva hovorí, že v Pabianiciach, kde žil spolu s rodičmi, istý židovský obchodník s drevom dovolil iba Kolbeovým chlapcom, aby sa hrali uprostred kôp dreva, ktoré ležali na jeho dvore. To dokazuje, že v nich nevidel židovské nepriateľstvo a ani pohrdania.

Počas štúdia vo Lvove, kde strávil takmer 5 rokov svojho života (1908-1912), prichádzal so Židmi do takmer každodenného kontaktu. Počas bezprostrednej prípravy na kňazstvo a univerzitného štúdia filozofie a teológie v Ríme sa po prvý raz stretol s postavou obráteného slobodomurára, Žida Alfonza Ratisbonneho, ktorý sa vďaka zjaveniu Nepoškvrnenej obrátil na katolícku vieru a stal sa kňazom. Tento konvertita ho natoľko fascinoval, že pomoc v obrátení Židov vnímal ako osobitnú úlohu pre seba u založené mariánske hnutie Rytierstvo Nepoškvrnenej. K postavě Alfonza Ratisbonneho sa neskôr veľmi často vracal a v jeho plánoch bol dokonca i časopis v duchu ním založeného Rytierstva Nepoškvrnenej vydávaný v jazyku jidiš. To, že sa k tejto myšlienke často vracal, potvrdzuje napríklad i list z roku 1934 jednému z bratov v Niepokalanowe z misii v Japonsku.

Židov vnímal ako svojich bratov, ako svojich blížnych a nebál sa poukázať na potrebu spraviť všetko preto, aby aj oni prijali Krista za svojho Spasiteľa. No nebál sa ani nazývať zlo zlom a dobro dobrom. Ak za nejakou neprávosťou stáli Židia, nebál sa na to poukázať, tak isto, ako to robil aj v prípade, že za tým stáli „nežidia“. Toto jasné pomenovanie problémov možno v dnešnej dobe niektorým historikom, ktorí nie sú ochotní vidieť históriu v súvislostiach, robí veľké problémy.

POMOC SV. MAXIMILIÁNA ŽIDOM V ČASE ICH PRENASLEDOVANIA

Sv. Maximilián M. Kolbe bol nemeckou okupačnou mocou zatknutý takmer

**ŠEPKANIE
JABLONÍ**

Zalet' až do neba,
škovránok maličký.
Budem sa od teba
učievať básničky.

Keď prameň potečie,
k vode sa nakloním -
počúvať človečie
šepkanie jabloní.

**ZA SIEDMIMI
HORAMI**

Za siedmimi horami divo srdce bije,
za siedmimi dolami v zvone zlatohlasom.
Sedem ciest sa stretlo tam v zemi poézie.
K nej sme roky rokúce pripútani lasom.

Sedem hárť tam stále hrá, sedem ruží kvitne
a kto kľúče postrácal, ten ich hľadá dosiaľ.
S tmavou šatkou na očiach obohrať chcem prítmie
a nájsť kraj, kde básnici kosou verše kosia.

**DETSKÁ
REČ**

Vo vnútri hrdla pišťalka. Tak v tichu zvonía slová.
Ako keď struny zaznejú či drumbl'a oceľová.
Ako keď krdle lastovic vrátia sa z dialky juhu,
tak dieťa slová navlieka, korálky na niť dlhú.

**DETSKÉ
SRDCE I.**

Keď zatvoríš večer očka,
rozprávka ťa v snení počká,

v bielych šatách, prostovlasá.
Jednoduchá, čistá krása.

Rozprávka má krídla včielky.
Nechytí ju nikto veľký.

Len ku tomu tichá letí,
kto má srdce ako deti.

**DETSKÉ
SRDCE II.**

Kohože vášne nedostihli?
Kohože túžba nezmieta?
Málokto prejde uchom ihly.
Možno by chcel a nesmie tam,

možno sa iba snaží márne.
Veľké sny sníva biedny tvor.
Daj, nech mám zase srdce tvárne,
tak prosté, ako bolo skôr.

PRAMEŇ

Bola by som rada, keby som raz zblízka
uvidela prameň, čo zo zeme tryská,
nebol by to prameň, nebola by rieka -
rozprávka by svetom tiekla dod'aleka.

Nenahámam šťastie. Samo namňa počká.
Do dlani mi bude stekať po kvapôčkach...

ZDENKA LACIKOVÁ

**Tak
v tichu
zvonía
slová****ROZPRÁVKA**

Viem, klbko láka mačiatko.
Rozprávka dieťa zase.
Ona je preňho začiatkom,
ona ho učí kráse.

Ona mu povie kadiaľ ísť,
kadiaľ sa vrátiť späť
aj čo je láska, nenávisť.
Je mliekom z detskej briadky.

PRI ROZPRÁVKE

Rozkrojíme jablčko pri spoločnom stole,
potom sa k nám z rozprávok podľa ľubovôle
začnú sypať príbehy. Zmlknem ako deti.
V takej chvíli nepokoj ku mne nedoletí.

Možnože je zakliaty, možno stratil sily,
možnože ho po ceste víly očarili,
možnože len stratil smer a dodnes sa túla
po farebnej krajine, čo kreslil pán Fulla.

**ZIMA, VEČER,
ROZPRÁVKA**

Na veľkom stole kopček s perím.
V sporáku oheň. Vonku mráz.
A deti tíško tisnú pery,
čakajú, že sa začne zas

rozprávka - dávne báje staré.
Také, že človek tají dych.
Cencúle stiekli na konáre.
Xylofón tónov zázračných.

Posolstvo, čo je všetkým treba.
Rozprávka. Sníček ospalý.
Možnože k ľuďom prišla z neba,
aby vždy deťmi ostali.

PRVÉ SLOVÁ

Derú sa vety z detských úst.
Rolnička slabik cinká.
Začína sladkú pieseň húst'
zazračná hracia skrinka,
verklík, čo robí potechu
a spája, spája ľudí.
Aj do plaču aj do smiechu
tiká mi srdce v hrudi.

K JUHU

Prečo letíš, lastovička, prečo letíš k juhu?
Nájdeš azda v cudzej zemi farebnejšiu dúhu?
Inak tam dážd' z neba padá? Či je slnko iné?
Alebo je malé tesné hniezdo na príčine?

Odpovedz mi, lastovička, kým sa schytíš k letu,
hovor, aj keď nerozumiem ani jednu vetu,
veď o chvíľu bude priepasť medzi nami dvoma.
Vrátiš sa či nevrátiš sa? Či si inde doma?

Osmutnelo prázdne hniezdo, keď v ňom piesne stíchli.
Škoda, že tiež nemám krídla, veď pár krídiel rýchlych
len tak by som rozprestrela. A cez cestu dlhú
kompas by som v srdci niesla, k juhu, k juhu, k juhu..

Snímka: Evelina Petrenko

Na budúci rok (článok bol napísaný roku 2006 - pozn. redakcie) pripadá okrúhle výročie udalostí, ktorá neustále púta pozornosť odbornú aj populárnu. V októbri 2007 uplynie 700 rokov od likvidácie rytierskeho rádu templárov. Bol to prvý rytiersky rád, ktorý vznikol počas križiackych výprav vo Svätej zemi. Bol zároveň prvým a zatiaľ jediným, ktorý zlikvidovali jeho vlastní. A na osude rádu templárov sa ako v kvapke vody odzrkadľuje historický fenomén križiackych výprav. Pápež Ján Pavol II. sa ospravedlnil za niektoré javy a udalosti v dejinách spájané s pôsobením Cirkvi, ktoré sa s historickým odstupom javia ako škvrna na jej účinkovaní. Pápežovo ospravedlnenie rozširuje slobodu skúmať minulosť bez ohľadu na rešpektovanie záujmov a sústrediť sa výlučne na rešpektovanie pravdy. Vzostup a pád rádu templárov je trblietavým kameňom v mozaike fenoménu Európa. Poznanie tohto kameňa prispieva k poznaniu Európy aj dnes.

Ako sme povedali, rád templárov vznikol počas križových výprav vo Svätej zemi. Členovia rádu bojovali na obranu Svätých miest a kresťanských pútnikov, kým sa držali križiaci v Palestíne. Keď boli v roku 1291 vytlačení, hľadali si templári nové poslanie na európskom kontinente. Za dve storočia svojej existencie sa rád stal mocným a bohatým. Z dichotómie pokora - triumfalizmus možno viac vsadil na triumfalizmus než na pokoru. Stal sa objektom závidy aj obáv. Francúzsky kráľ Filip IV. Pekný v r. 1307 templárov obvinil z kacírstva a dal ich uväzniť. Pápež ich na odporúčanie cirkevného snemu v roku 1312 zrušil. Veľmajster rádu Jacques de Molay bol v roku 1314 v Paríži upálený. Osud templárov vytvoril živnú pôdu pre fámy o pokračovaní templárov; toho sa chopili rôzne proticirkevné skupiny vrátane slobodomurárov. Známe fakty o procesoch, cirkevnom aj kráľovskom, vyvolávajú pochybnosti o ich spravodlivosti. V historickej literatúre sa likvidácia templárov označuje za najväčší justičný zločin stredoveku.

Začiatok rádu siaha do r. 1119 a do Jeruzalema. Sväté mesto bolo už 20 rokov v kresťanských rukách. Križiacky rytier Hugue de Payens zhromaždil neveľkú skupinu rytierov z Burgundska a Champagne, aby doprevádzali a ochraňovali kresťanských pútnikov z Európy na nebezpečných palestínskych cestách. Dobrá povest' rytierov sa rýchlo šírila a latinský kráľ Jeruzalema Balduin II. daroval skupine „chudobných rytierov Krista“ časť svojho paláca na Chrámovej hore v Jeruzaleme. Tak prišli rytieri k svojmu menu (chrám - templum). Ich štíty a meče dopĺňali rady križiakov vo všetkých väčších bitkách vo Svätej zemi. Nárokovali si privilégium vytvárať prvé rady v bitkách a posledné pri ústupe. V literatúre sa uvádza, že za necelých dvesto rokov existencie rádu v bojoch celkovo padlo asi 20 tisíc templárov.

Ich znak červeného kríža na bielom poli priťahoval nových a nových dobrovoľníkov. Podporovateľom templárov bol sv. Bernard z Clairvaux, ktorý mal účasť na tvorbe ich reguly. Cirkevný snem v Troyes ich v r. 1128 uznal ako nový rytiersky rád. Stali sa vzorom pre všetky ostatné rytierske rády. Bojovali v Španielsku aj Portugalsku, v r. 1241 bojovali v strednej Európe proti Tatárom. Posledný

JÁN ČARNOGURSKÝ

Templári čakajú na spravodlivosť

prístav Akkon (Akra) vo Svätej zemi bránili do posledného muža. Keď už útočníci obsadili veľkú časť mesta, templári držali poslednú baštu pri prístave ako útočisko pre utekajúce ženy a deti a bránu k odplávajúcim lodiam. Pri obrane bašty všetci padli. Vojenskú obranu rozšírili na ďalšie oblasti. Ľudia im zverovali peniaze na prevoz po nebezpečných cestách. Žiadna pirátska loď sa neodvážila napadnúť templársku loď s cenným nákladom.

Rád začal naozaj v chudobe. Prvý odznak rádu zobrazuje dvoch rytierov jazdiacich na jednom koni. Symbolizoval skutočnosť, že rád naozaj nemal peniaze na kúpu koňa pre každého rytiera a zároveň pohádal bohatstvom, ktoré v tej dobe predstavoval kôň. Ďalšou charakteristikou rádu bola úcta k Panne Márii a všeobecná ochrana žien. Samotní rytieri však boli mnisi, ktorí sa nesmeli ženit'. Štátut rádu bol veľmi prísny. Pohlavné zvrátenosti, pre ktoré ich neskôr obžalovali v procesoch vo Francúzsku, templári trestali doživotným väzením. Rytieri mali za-

kázanú poľovačku, ktorá bola v tej dobe vášnivou zábavou šľachty. Templárov ospevovali francúzski trubadúri.

Povest' templárov ako bojovníkov aj ako mníchov sa rýchlo šírila. Vďaka nej mohli vcelku bez problémov dopĺňať svoje rady dobrovoľníkmi napriek stratám v bojoch. Spoľahlivosť pri finančných operáciách urobila z rádu veľmi rýchlo akýchsi náhradných

bankárov. Zlato ukryté v pevnostiach templárov bolo bezpečnejšie chránené než v sejfoch neskorších bánk. Templári vyvinuli prvú podobu bezhotovostných finančných operácií. Keď chcela rodina v Európe poslať svojmu bojujúcemu príbuznému do Svätej zeme peniaze, stačilo ich zložiť templárom v Európe a písomné potvrdenie stačilo, aby templárska pevnosť vo Svätej zemi vyplatila rovnakú

tierov, ktorý taktiež vznikol vo Svätej zemi, sa po vytlačení zo Svätej zeme preniesol najďalej, do Pobaltia. Tam porazil pohanských Prusov a založil si križiacky štát. S rúdom bolo neskôr dosť problémov, ale to je už iná kapitola. Osud templárov je ilustráciou, aké je dôležité pre ozbrojenú silu, aby mala za sebou pevnú základňu. Templári sa pokúšali opevniť na Cypre, ale nestihli to.

V r. 1307 pozval pápež Klement V., sídliači už vo Francúzsku, veľmajstra rádu Jacquesa de Molay k sebe. Veľmajster prišiel v sprievode mnohých rytierov a priniesol so sebou aj rádový zlatý poklad. Neskôr presídlil do sídla rádu v Paríži, netušiac, že sa blíži pohroma. V piatok 13. októbra 1307 ráno kráľovská polícia zatkla veľmajstra a stovky rytierov po celom Francúzsku. Obvinili ich z kacírstva, modloslužobníctva a sodomie. Formálny príkaz na zatknutie dala inkvizícia. Nasledovalo vyše päť rokov väznenia, vyšetrovania, rôznych súdov. Pápež Klement V., ktorý sa medzitým natrvalo usídlil v Avignone, nedokázal vzdorovať francúzskemu kráľovi a krok za krokom väčšmi podliehal jeho tlaku, aby odsúdil templárov. V roku 1310 biskupská synoda v Paríži odsúdila päťdesiatich štyroch spomedzi uväznených rytierov na smrť upálením. Rozsudok okamžite vykonali. Pápež nepodnikol nič v prospech rytierov. V r. 1311 pápež zvolal koncil do Vienne, neďaleko Lyonu, kde sa malo rozhodnúť aj o templároch. Na začiatok rokovania koncilu sa objavili v katedrále siedmi templári v brnení a plnej zbroji a žiadali koncil, aby rád súdili v riadnom procese a aby mali rytieri právo na obhajobu. Pápež nechal rytierov zatknúť a odvieť. Klement V. zrušil rád templárov svojou bulou Vox in excelso v marci 1312. Koncil bulu schválil v apríli toho istého roku. Majetok templárov pápež rozdelil, ale najväčšiu časť si privlastnili kráľovské úrady. Pri cirkevnom

sumu predkladateľovi potvrdenia. Kresťania mali zakázané vyberať za finančné operácie úroky, ale templári vedeli nahradiť toto ustanovenie vyberaním poplatkov za dopravu či správu peňazí. Patri k irónii dejín, že aj francúzsky kráľ Filip Pekný, ktorý neskôr templárov zničil, im odovzdal do ochrany svoj štátny poklad. Na druhej strane templárske hrady, pevnosti a kostoly boli známe svojou štedrosťou voči žobrákom a bezdomovcom.

Po vytlačení križiakov zo Svätej zeme sa templári ocitli bez pevnej základne. Ďalšie dva rytierske rády, ktoré vznikli počas križiackych výprav vo Svätej zemi, si vybudovali náhradnú pevnú základňu. Johaniti, dnešní Maltézski rytieri, sa opevnili na ostrove Rhodos v Stredozemnom mori. Keď ostrov v 16. storočí dobyli Turci, johaniti sa preniesli na ostrov Malta, ktorý už proti neskoršiemu útoku Turkov ubránili. Tak získali od Malty svoje súčasné meno Maltézski rytieri. Rád Nemeckých ry-

procesu s členmi rádu v marci 1314 v Paríži zaistených členov rádu odsúdili bez osobného vypočutia na doživotie. V procese pôvodne súdili aj veľmajstra rádu Jacquesa de Molaya a ďalšieho funkcionára rádu Geoffroya de Charnay. Títo dvaja sa prihlásili o slovo a popreli vinu. Na základe ich slov oboch vyčlenili z prebiehajúceho procesu a odovzdali kráľovi na nové vyšetrovanie. Kráľ žiadne nové vyšetrovanie nepripustil. Narýchlo zvolal štátnu radu, ktorá oboch rytierov odsúdila na smrť. Jacquesa de Molaya a Geoffroya de Charnay upálili v Paríži v ten istý deň. Pred smrťou žiadal de Molay, aby mu uvoľnili putá natoľko, aby mohol zopnúť ruky k modlitbe. Popravou, väznením a prenasledovaním prišli o život stovky templárov, ktorí predtým hrdinsky bojovali vo Svätej zemi či v Európe ako pápežovo vojsko.

Príliš veľa známych skutočností nasvedčuje, že zrušenie rádu a odsúdenie templárov bolo neodôvodnené a nespravodlivé. Nespravodlivosť je znásobená tým, že na druhej miske váh je dvadsaťtisíc padlých templárov v bojoch na výzvu viacerých pápežov. Ich pamiatka je hodná prinajmenšom diskusie o rehabilitácii templárov.

Likvidáciu templárov si želal a uskutočnil francúzsky kráľ Filip IV. Pekný, mimochodom vnuk francúzskeho kráľa Ľudovíta IX. Svätého. Určitú úlohu pri rozhodovaní kráľa mohla zohrať aj obava pred templármi ako vojenskou mocou, ktorá by sa mohla postaviť v budúcnosti proti kráľovi. V dobe zásahu proti templárom však nič nenasvedčovalo na podobné čo aj len budúce zámery rytierov. Naopak, svoju oddanosť francúzskemu kráľovi a Francúzsku dovtedy opakovane manifestovali. Počas konfliktu Filipa IV. s pápežom Bonifácom VIII. zástupca veľmajstra templárov Hugue de Payeraud otvorene povedal, že templári by bránili Francúzsko aj proti pápežovi. Ako najsilnejší motív pre zásah kráľa proti templárom sa javí túžba zmocniť sa ich majetku. Tento motív však nemohol kráľ otvorene priznať a nepriznal ho ani pápež Klement V., ani biskupské cirkevné sudy vo Francúzsku.

Rytierov rádu súdili a odsúdili za popieranie Krista, sodomiu, obscénosti pri prijímaní do rádu. Veľmajster Jacques de Molay v záverečnej reči 18. marca 1314 pred cirkevným súdom v Paríži odmietol všetky obvinenia proti rádu a odvolal priznania, vrátane svojho vlastného, vykonané pri mučení a zo strachu pred mučením v kráľovských väzniciach. Vyhlásil, že rád sa vždy držal pravej viery. Svoje slová predniesol vo vedomí, že mu prinesú smrť.

Prvý týždeň po zatknutí templárov ich vyšetrovali kráľovské úrady. O tejto fáze vyšetrovania nie je veľa známe, ale bez mučenia sa zrejme neobišlo. Od 19. októbra prevzala vyšetrovanie inkvizícia. Hlavným inkvizítorom vo Francúzsku bol v tej dobe Wilhelm Imbert; zachovala sa dohoda medzi parížskym biskupom a Imbertom o

postupe pri vyšetrovaní templárov. Podľa tejto dohody vyšetrovanie začalo opakovaním výsluchov, pokračovalo stravou iba z vody a chleba. Nasledovalo čítanie z pápežských búl a oznámenie vypočúvanému, že viacerí templári už obvinenie priznali. Keby napriek tomu väznený templár nepriznával obvinenia, nasledovala hrozba mučením a ukážka mučiacich nástrojov. Ak ani to nestačilo, nasledovalo samotné mučenie. V prípade smrti sa nepredpokladal cirkevný pohreb. Pri takomto postupe sa skôr alebo neskôr všetci templári k niečomu priznali. Inkvizítor Imbert rozšíril priznania templárov - dnes by sme povedali - medzi verejnosť. Dominikáni, františkáni, augustiniáni z kazateľnic kázali proti templárom. Architekt zásahu proti templárom, kráľovský minister Nogaret, rozšíril obvinenia proti templárom medzi celé obyvateľstvo.

Pápež Klement V. po prvej správe o zatknutí templárov listom žiadol francúzskeho kráľa o vysvetlenie. Francúzsky kráľ sa s odpoveďou neponáhľal. Pápež sa v tej dobe už nachádzal na trvalo na francúzskom území a bol voči kráľovi vojensky veľmi zraniteľný. Po niekoľkých týždňoch Filip IV. odpovedal pápežovi, že templári sa dopustili zločinov, z ktorých sú obžalovaní. Po šiestich týždňoch vydal aj pápež Klement V. dekrét, ktorým žiadol všetkých kresťanských vládcov a kniežatá, aby zatkli templárov a spolu s ich majetkom ich odovzdali Cirkvi. Slabý a ustráchaný pápež sa stal nástrojom politiky francúzskeho kráľa.

Jeden z problémov diskusie o rehabilitácii templárov je formálna stránka veci. K zrušeniu rádu došlo administratívnym rozhodnutím pápeža Klementa V. bulou Vox in excelso potvrdenou koncilom vo Vienne. Jednotliví templári boli odsúdení síce cirkevnými súdmi v biskupstvách, ale na základe ich doznania, aj keď dosiahnutého

mučením v kráľovských väzniciach. Jacques de Molay a Geoffroy de Charnay boli odsúdení kráľovským súdom (štátnou radou) na smrť upálením.

V bohatých dejinách Cirkvi sú precedensy, ktoré sa javia ako použiteľné. Jezuitov zrušil v r. 1773 pápež podobne svojím rozhodnutím a rovnako svojím rozhodnutím ich v r. 1814 iný pápež obnovil. Keďže ide o rozhodnutie pápeža, pápež môže prijať iné rozhodnutie a nie je potrebný súdny proces. V prípade templárov by bolo potrebné zrušiť - odvolať - stiahnuť bulu Vox in excelso. Pre cirkevné procesy proti templárom môže slúžiť ako precedens proces proti Jane z Arku a jeho zrušenie. Janu z Arku pôvodne odsúdil na smrť upálením v r. 1431 cirkevný súd v Rouen (mesto bolo vtedy v rukách Angličanov), ktorý vychádzal z dôkazov na svoju dobu pri-

najmenšom formálne platných. Súd sa vtedy najviac opieral o znalecké vyjadrenie univerzity Sorbonne v Paríži, ktoré uznalo kacírstvo Jany. V r. 1455 pápež Kalixt III. vydal bulu, ktorou povolil rodine Jany z Arku obnovu procesu. Proces bol obnovený a nasledujúci rok opäť v Rouen (ktorý bol už opäť vo francúzskych rukách) bol proces z r. 1431 vyhlásený za neplatný.

Najmenej právnych problémov vyvoláva proces s veľmajstrom templárov Jacquesom de Molay a Geoffroyom de Charnay. Keďže ich záverečný proces bol kráľovský, nie cirkevný, nie je potrebná cirkevná obnova ich procesu a z formálneho hľadiska nič nebráni, aby Cirkev vyslala voči nim signál uznania. Cirkevné sudy (pri biskupstvách) odsúdili jednotlivých členov rádu. Odvolanie viny, ktoré urobil Jacques de Molay, historické okolnosti likvidácie templárov a zväčša zachované súdne spisy z procesov by mohli byť dôvodom na obnovu procesu. Pravda, obnova by sa mohla týkať vždy iba konkrétneho odsúdeného rytiera.

Rehabilitácia templárov by neznamenala automaticky obnovenie rádu. V súčasnosti niet žiadneho legitímneho člena rádu templárov, preto prípadné obnovenie, presnejšie nové založenie rádu by vyžadovalo samostatné rozhodnutie Svätej stolice. Ak by sa neskôr vyskytli požiadavky na obnovenie rádu, Svätá stolica by zvažovala svoje rozhodnutie úplne samostatne, s prihliadnutím na súčasné podmienky. Zostáva spoločenské pozadie ich odsúdenia aj ich prípadnej rehabilitácie. V skutočnosti by malo zostať menej ako druhradé, keďže rozhodujúce sú fakty o vine alebo nevine templárov. Ale

v diskusii je vhodné zaoberať sa aj spoločenským pozadím.

Spoločenské pozadie v dobe likvidácie templárov bolo také, že francúzsky kráľ Filip IV. Pekný si veľmi želal templárov potlačiť. Báľ sa ich ako vojenskej sily a ulakomil sa na ich majetok. Pápež Klement V. bol slabý a v podruží francúzskeho kráľa. Nielenže sa nedokázal Filipovi vzoprieť, ale krok za krokom sa stával Filipovým nástrojom pri likvidácii templárov. K tragike ich osudu patrí skutočnosť, že v konflikte predchádzajúceho pápeža Bonifáca VIII. s francúzskym kráľom Filipom IV. Pekným sa templári otvorene postavili na stranu kráľa proti pápežovi. Treba poznamenať, že až také ojedinelé to nebolo. O polstoročie skôr veľmajster Rádu nemeckých rytierov Hermann von Salza bol hlavným poradcom cisára Fridricha II. Hohenstaufa, ktorý počas celej svojej vlády bojoval proti dvom pápežom aj vojensky. Celé vtedajšie spoločenské pozadie je dnes mŕtve. Dnešným spoločenským pozadím rehabilitácie templárov by bola pozornosť médií, a tým pripomenutie ich osudu. Rehabilitácia na základe dôkladného vyhodnotenia faktov, po siedmich storočiach, bez mocenského záujmu, iba pre vernosť pravde a spravodlivosti, by potvrdila postavenie Cirkvi ako stĺpu pravdy a spravodlivosti.

Rehabilitácia templárov by znemožnila zneužívanie ich pamiatky proti Cirkvi. Templári sa nikdy ani na mučidlách v kráľovských väzniciach, ani na horiacej hranici nevyšlovili proti Cirkvi. Práve pochybné okolnosti zániku templárov vytvorili podhubie, že si ich pamiatku privlastňovali iní, spôsobom, s ktorým by templári nikdy nesúhlasili. Nepravdivé a nespravodlivé obvinenie, ktoré malo úspech u stredovekej justície, vytvára závoj tajomstva. Závoj tajomstva umožňuje zmocniť sa témy pre vlastné ciele, raz viac, inokedy menej noblesne. Ilustráciou využívania témy templárov je román Umberta Eca Foucoultovo kyvadlo a najnovšie aj bestseller Dana Browna Da Vinciho kód. Inou ilustráciou sú pokusy niektorých slobodomurárov štylizovať sa do pózy pokračovateľov templárov. Žiadne fakty však nepodopierajú toto želanie niektorých slobodomurárov. Slobodomurári nie sú pokračovateľmi templárov. Rehabilitácia tohto rádu opretá o preskúmané fakty by odstránila závoj tajomstva okolo templárov, urobila by koniec zneužívaniu ich pamiatky a prinavrátila by templárom spravodlivosť, na ktorú - možno sa domnievať - čakajú.

Fenomén Európa sa vytváral tisícročia. Vytvárali ho ľudia oddaní ideálom. Patrili medzi nich aj templári, oddaní ideji kresťanstva až na smrť. Dnes vytvárame fenomén Európy my. Poznajme jeho základy, a kde sa dá, očist'ujme ich a upevňujme.

*Autor je bývalým
predsedom vlády
a bývalým ministrom spravodlivosti
Slovenskej republiky
So súhlasom autora prevzaté
z revue Impulz 1/2006*

Hĺbavá ľudská múdrosť, premýšľavého ducha prítahuje. Najviac azda - prostá, tichá. Bez pýchy. Taká má moc rozvíjať tajomstvo nariadeného a schopnosť obrusovať, uvoľňovať dobre neprebrúsené, zablokované závitky ľudského mozgu. Vieme, chceme sa ešte stíšiť, privinúť k jemnej kráse, priezračne čirej, bezolstnej добрote? Ctíme si Božie zákony? A čo naše srdcia? Zaskúšajú ešte rozihnanú radosť, vďaka z nedozerného rozmanitého bohatstva nezaslúžených darov aj v podobe veľkých duchov malého Slovenského národa?

- Dobro a zlo. Pravda a lož, spravodlivosť a bezprávie, ľahostajnosť a úprimný záujem... Ako vnímate, majster Lenčo, človeka začiatku 21. storočia?

JÁN LENČO: Veľmi skepticky.

- Za kultúru, kultúrnosť sa dnes až terorizujúco vydáva obťažujúca - nekultúrnosť, úpadok, hnus. Akoby nám to ani neprekážalo! Čirosť, pravdu a krásu, úsilie o harmóniu a dobro povýšene ignorujeme. Je vari aj toto jeden z dôvodov, prečo nemáte viac potrebu prihovárať sa čitateľom?

JÁN LENČO: Isteže áno. A navyše vážne zdravotné problémy.

- Posledný anjel. Ak by táto Vaša kniha (2009) nebola posledná, akú výpoveď o človeku súčasnosti by ste zaznamenali?

JÁN LENČO: - Kniha je koncipovaná zámerne ako závet. Bude posledná.

- Vaša tvorba to sú otázky, hľadanie... ponor do neznáma, tajomna dobra a zla - čo to je - čo núti človeka premýšľať, hľadať o tušenom? Hľadať zmysel, presah bytia?

JÁN LENČO: - Božia iskra v človeku, tušenie niečoho neznáameho.

- Ako vnímate, ako by ste definovali Váš postreh o stvorení mysliacom - o človeku - jeho stope, ktorou nezmazateľne vtlačá históriu? Akú?

JÁN LENČO: - Za najlepšiu charakteristiku ľudských dejín pokladám ich vnímanie ako veľkej múchiarne ľudstva.

- Slovenský historik, archeológ, etymológ, znalec veľkého množstva jazykov, vrátane najstarších - dravidských, bádateľ ranej histórie Afriky a Indického oceánu, Cyril A. Hromník, sa vo svojich rozsiahlych výskumoch zameriava aj na najstaršie korene Slovanov/Slovákov. Jeho prevratné vedecké objavy preukazujú, že sme prastarým autochtónnym národom! Hm. Rozliehajúce sa ticho, ktoré nastalo, trhá uši. Sme vari zakliati? Prečo?

JÁN LENČO: - Celé dejiny Slovenska v nás pestovali nedôveru a túto nedôveru priam diabolicky stupňuje súčasnosť. Treba veriť, že postupne sa jej zbavíme. V ľudských dejinách sa často stalo, že tvrdenia, ktoré vyzerali nedôveryhodne, sa ukázali ako pravdivé.

- Vystriedalo sa tu niekoľko vlád. Obraz ktorý po sebe zanechávajú má mnoho podôb, nevábnych, nepríťažlivých. Slovom: úpadok! Sami sme si trestom?

JÁN LENČO: - Niekedy úplne nezaslúženým.

lútne všetko, každú oblasť života? Pretečie, praskne na Slovensku i vo svete pohár bezhraničnej trpezlivosti?

JÁN LENČO: Keby som neveril, že raz pretečie, stratil by som zmysel života.

ktorý z nich bol najmilším spisovateľom pre D. A. Pratera. Ktorý z tejto trojice je najmilším, najpríťažlivejším Vám osobne a prečo?

JÁN LENČO: - Aj mne osobne je najbližší Štefan Zweig. Je to autor, ktorému naše vydavateľstvá ešte

Host' Kultúry spisovateľ Ján Lenčo

Sme malilinkou časťou veľkého projektu, ktorý môžeme len tušiť...

- Rozhodujeme ešte o sebe? Mlčky, bez razantného odporu si nechávame skákať po hlavách! Prečo ako zhypnotizovaní trpíme na čele Slovenska služobníkov

nerozpakujúcich zavliecť Slovenský národ do zločineckých agresorských vojen, paktov, podzrivých medzinárodných fondov, korporácií, nadnárodných spoločností...? Prečo sa nechávame nepretržite politicky zavádzať, klamať? Prečo dovoľme decimovať abso-

- Iba nedávno sa vďaka vášmu dávne mu rozhovoru s britským literárnym vedcom Donaldom A. Praterom (Slovenské pohľady č. 4/2011, s. 88-95, preklad D.

veľa dlžia. S pánom Praterom som sa stretol v Nemecku. Dvakrát som ho navštívil vo Švajčiarsku, tu som s ním zoznámil vtedajšieho veľvyslanca D. Kerného. Donald

„Lenčo je jedným z našich najvzdelanejších tvorcov, originálny tematicky i svojou tvarovou a mysliteľskou kultúrou.“

Pavol Števec

A. Prater bol veľmi prekvapený, čo všetko viem o nemeckých autoroch. Žasol nad poznatkami slo-

venského spisovateľa, literárneho kritika aj o S. Zweigovi. Na rozhovor s pánom Praterom som zabudol. Jeho publikovanie ma prekvapilo.

- „Dejiny tohto sveta svedčia skôr o tom, že ich vytvárajú nenormálni, úchylní ľudia, a pritom musia mať ešte nejakú asistenciu z planéty Rozvratu a Chaosu.“ J. Tóth. Ctený majstre, ako Vás zasahuje, ako vo Vás rezonuje, ako Vás inšpiruje tvorba geniálneho a predsa viac neznáameho ako známeho - Mons. Jozefa Tótha? Nie je čudné, trápne, že i o tomto našom geniálnom tvorcovi sa hriješne mlčí?

JÁN LENČO: - Prečítal som Predhovor. Bol to pre mňa šok. Toľko myšlienok, taká logika, také Poznanie... Som ohromený z Evanjelia podľa Judáša. V živote som mal len dve-tri takéto medzníkové knihy. Odpustenie - začínam chápať, že človek si musí aj sám sebe odpustiť. Keby otec Tóth patril k nejakému veľkému národu, bol by oslavovaný, uctievaný. A to úžasné zmierenie.

Dávam za pravdu Teodorovi Križkovi, editorovi a vydavateľovi súborného dvojväzkového Diela Jozefa Tótha, ktorý otca Tótha kladie na roveň Dostojevskému. Ale pri najlepšej vôli nedokážem pochopiť, ako je možné, že nie je adekvátne známy a docenený. Tomu nerozumiem.

- A vaša reflexia na Žalmy otca Jozefa Tótha?

JÁN LENČO: - Otec Tóth v Žalmoch obnovuje starobylý literárny žáner a zároveň doň vnáša celý pocitový a duchovný svet moderného človeka.

V úvode každého žalmu presne a jemne načrtáva základnú situáciu, nastoľuje dajaký aktuálny i odveký duchovný problém s veľkou, až mrazivou otvorenosťou. V závere každého žalmu dochádza ku katarzii, k odpovedi na všetky nastolené otázky. Pointy všetkých básní sú naplnené optimizmom a ušľachtilou vierou v možnosti človeka.

Literárne dielo otca Tótha je klenotom súčasnej literatúry a skvelým, povznášajúcim posolstvom do budúcnosti.

- Je to tak, že Dielo mons. Jozefa Tótha nezabudnuteľne, trvalo zasahuje vnímavého čitateľa?

JÁN LENČO: - Dielo otca Tótha vo mne zanecháva hlbokú nezmazateľnú stopu a všetko vidím trochu inak, neviem to presne definovať, aj svoj vlastný údel. Zrejme sme malilinkou časťou dajakého veľkého projektu, ktorý môžeme len tušiť.

- Ako vnímate počín iného básnika Teodora Križku, ktorý dlhodobo, naliehavo nielen v básňach i v dvojtyždenníku Kultúra upriamuje našu pozornosť aj na prehliadané veľké osobnosti a vďaka ktorého osobnej obetavosti bolo vydané v roku 2010 súborné tisícstranové Dielo Jozefa Tótha?

JÁN LENČO: - Časopis Kultúra je svojím zameraním a úrovňou jedinečný a nezastupiteľný. Isteže najmä vďaka pánovi Križkovi, ktorý je nielen veľkým básnikom, ale aj vzácnym altruistickým človekom.

- Kde, v čom nachádzate pokoj, radosť?

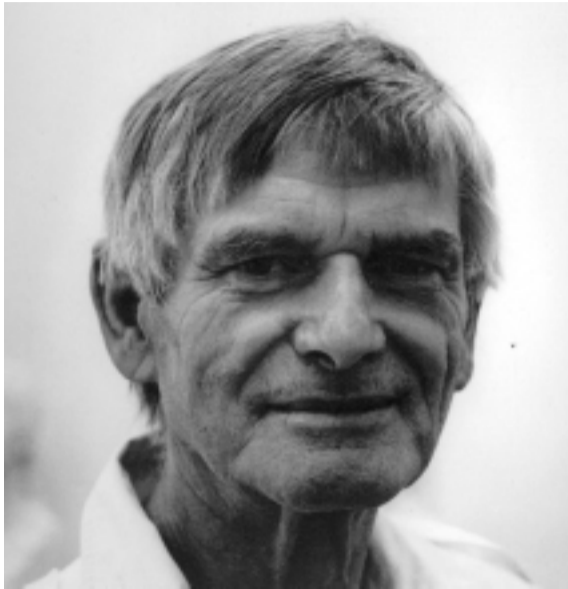
JÁN LENČO: - V kontakte s dobrými ľuďmi.

Ján Lenčo (druhý zľava) so slovenskými a českými autormi v Plzni začiatkom 90. rokov

Zhovárala sa
ELENA KAPLANOVÁ

K dielu významného sochára

Z hĺbín volám k tebe

Ako sa v každom žaludi ukrýva dub a v semenách spí naprogramovaný pôvab budúcich rastlín, ako prvá stopa Adama nesie ľudské dejiny a ako sa rozvíja už vopred „zhrnutý“ svet podobný kvetu pivónie..., tak v sebe aj hĺbina a kameň nosia potenciál sochy. Blažených, ktorí vedia dať tejto neurčitejšej mase meno, tvar a tvár, voláme sochármi. Jeden z týchto vzácných ľudí, Ján Mathé (nar. 14. 6. 1922 v Košiciach), sa na budúci rok dožíva významného jubilea 90 rokov. Pri tejto príležitosti vydala Východoslovenská galéria v Košiciach rozsiahlu biografiu sprevedzanú textom R. Matušička s názvom Hľadač dobra.

Cesta J. Mathého nebola ľahká, ani priamočiara. Už v ranej mladosti bol odvelený na Východný front, kde utrpel zranenie a nemocničné lôžko, ktorému sa priučil u svojho otca, pracujúceho na oddelení patológie vo Fakultnej nemocnici L. Pasteura; ho sprevedzalo aj v dospelosti, keď utrpel vážne zranenia pri dopravnej nehode. Cesta za sochou, za tvarom, za tým zvláštnym dialógom medzi ním a nemým kameňom, čo sa mu napokon poddalo - však pokračovala ďalej. Bola to cesta do hĺbok ľudskej emócie, do vlastného vnútra - a to všetko v rodných Košiciach, ktorým zostal verný po celý život. Na mnohých miestach dnes nachádzame jeho diela. Boli to práve Košice, ktorých osobnosti zvečnil vo svojich bustách, ako napríklad zakladateľa košickej univerzity, biskupa Benedikta Kišdyho alebo muža vzácného a obetavého života, profesora Michala Lacka, S.J.

Počiatkom Mathého tvorby nás sprevedzajú bolestné sochy Starec, Smútok či Do seba. Mladý sochár v nich vystihol podstatu života a nehľadal ju v nespútaných rozkošoch. Jeho sochy, busty a torzá, spočiatku tak verne zobrazujúce ľudské tváre ako v prípade Fatmy, Ženy z okolia Košic, Beethovena, Jánošika či množstva iných osobností, sa postupne zbavovali sami seba - detailných tvarov a fyzickej krásy, aby v nich mohlo vyniknúť to podstatné. Duch. Ten začal prehovárať v siluete svätej Kláry, v matke držiacej v náručí dieťa s rukami roztvorenými do tvaru kríža a napokon i vo svätom Františkovi, ktorého štíhla postava sa ako lúč dvíha za slnkom. Na jed-

nom z vyobrazení sa František skláňa k drobnému vtáčikovi v tráve a tento motív sprevedzal autora v celom jeho diele. Vidíme sochy poslov, žien a detí, ako držia v náručí alebo dvíhajú k oblohe krehkú holubicu. A napokon vták v ľudských rukách narastá do takých rozmerov, že to už nie je človek, kto dvíha zvieracie telo dohora. Už je to holubica, kto zosilnel ako orol a kto nadvíhuje ľudskú

postavu do výšin. Tento motív sa premieta do niekoľkých kompozícií s názvom Vzlet. A napokon je to postava z roku 1943, kde sa krídla týkajú ľudskej bytosti až natoľko, až s ňou celkom splynú v podobe sochy Anjela.

Čo načrtli zaokrúhlené vtáčie krídla, to dokončila fascinácia kruhom. Na elipsu umiestňuje ľudský plod podobný planéte na svojej dráhe v kompozícií Jadro a polkruhu sa podobá aj telo ženy s dieťaťom v lone pod názvom Plod života. Do kruhu splyvajú i postavy milujúcej sa dvojice a napokon sa kruhom stáva aj česúca sa žena; ladná krivka krku Pelikána, čo vlastnou krvou kŕmi mláďatá alebo náruč hudočníka, ktorý drží na hrudi husle tak nežne, akoby boli jeho dieťaťom.

V diele majstra Jána Mathého nachádzame aj nevelkú postavu rytiera z roku 1963 s názvom Don Quijote. Akoby nám ňou chcel pripomenúť úlohu človeka vo svete.

Medzi množstvom postáv, ktoré vďaka J. Mathému majú svoju tvár i meno, na nás volá štíhla bytosť s predĺženou rukou vystretou k nebu - Z hĺbín volám k tebe. A je to vlastne kameň ukrytý v hĺbinách zeme, kto volá na sochára: „Daruj mi tvar!“ A sme to i my. Kto ako Jonáš vo veľrybe vlastného tela z hĺbok volá, čo od dávna vyjadruje umenie: „Pane! Vďaka Ti za dar života...“ A tvorba J. Mathého je plná tohto odkazu.

KATARINA DŽUNKOVÁ

Reflexia na mohutnú monografiu

JÁN MATHÉ -
HLADAČ DOBRA
Textová časť:
Radislav Matušičik
Foto: skupina autorov.
RESULT,
reklamná agentúra s. r. o.
a Východoslovenská galéria
Košice 2010

S fútosťou, ale aj s potešením sa tu prezentuje knižné veľdielo o akademickom sochárovi majstrovi menom Ján MATHÉ, ktoré sa už v jeho veku javí nie ako vyznanie či sochárska symfónia, ale ako testamentárne finále. Ale hádam preto a až teraz, v totálnej roztrieštenosti ľudského ducha, zvlášť v umeleckej, humánnej a etickej sfére, táto monografia sa tu predstavuje ako vzor syntézy umeleckého

mene Ján Mathé je - hľadač dobra! Tento titulok ja vlastne aj dešifráciou ducha jeho tvorby!

Preto pri čítaní, či vnímaní, poznávaní i pri vibrálnom počúvaní týchto diel zachytávam práve tú syntézu, harmóniu, ktorá emanuje z každého pravého umeleckého diela! Sálanie dobra z každého stvoreného bytia je sálaním pôvodného kreačného Slova, ktoré konštatovalo po finále tvorby: „... a hľa, bolo to veľmi dobré!“ / Gen 1,31 / Toto dobro paralelne sála aj svoju vlastnú identitu, to čím je, a jeho krásu. Je to trojičná jednota! A práve táto trojičná jednota dáva pečať pravosti umeleckého diela. Sú tam iba stupne veľkosti. A tak sa mi javia diela majstra Mathého svojou krásou, či už vo fáze realistického, skôr senzualného obdobia, alebo odľahčené spiritualizovaným kreačným postupom, alebo ako symbolické, meditatívne poetické šifry, akési abstraktné, ale stále dešifrovateľné reality, i keď sa kresú, ale aj vnímajú na principiálnych centrách estetického metasveta.

Jeho realisticky kreované diela, ich tváre, pohyby, oblúky, ich vnútorný život, charakter, stav duše sú priam filmársky viditeľné a čitateľné. Táto sálajúca jemnosť z mramoru, kovu, či kameňa je fascinujúca! A jeho grációznosť a lahodnosť pohybu!

To už nie je majster tvrdej hmoty, ale poézie. Je to sochár poézie! A to je vrchol syntézy, o ktorej sme hovorili!

A tejto jeho zduchovnejšej tvorbe prispeli predovšetkým jeho talent, ale aj životné reality: rodina a prostredie, vzácne gymnázium premonštrátov v Košiciach, vysoká výtvarná škola v Prahe, inšpirácia sveta poézie a kontemplácie, či spirituality jeho vzácných profesorov, najmä prof. Španiela, prof. Zvěřinu, či prof. Vackovej!

Je to moje vide- nie ako človeka, ktorý aj vo výtvarných dielach číta básne tak, ako sa čítajú diela literárne a ako sa počúvajú hudobné symfónie, pretože všetky dýchajú z jedného prameňa: dobra, pravdy a krásy!

Gratulujem z celého srdca básnikovi sochárstvu, majstrovi Jánovi Mathému a všetkým, ktorí majú podiel na vydaní tejto monografie!

A na záver: Teším sa, že toto dielo bolo venované aj prof. Zvěřinovi, priateľovi majstra Mathého, ale aj môjmu priateľovi z Táborov nútených vojenských prác v päťdesiatych rokoch minulého storočia!

Salutatio poetica ex toto corde!

JOZEF TÓTH

Ján Mathé: Sediaci starec, 1941

prejavu, ktorý má bytosť atribúty dobra, pravdy a krásy!

Ja nie som výtvarným kritikom, ani aprobovaným estétom, iba čítam, vnímam a hľadím na tvorbu majstra Jána Mathého ako na veľké či geniálne diela výtvarné, hudobné či literárne a čítam ich nielen očami, ale aj vibrálnym zmyslom ľudského psychična, akéhosi druhu metapoznania!

Je kuriózne, že osobnostným atribútom pri titulku tejto monografie pri-

(Dokončenie z 1. strany)

Poviem jednoducho, azda expresívne, ale hádam zrozumiteľne: Nuž zaiste nie je kresťanské, aj keby to bolo univerzálne, podieľať sa na myšlienkovom, estetickom a mravnom úpadku.

Nuž takéto a iné myšlienky sa mi prehánali hlavou, keď som si otvoril sice útlu, ale nádhernú knihu veršov Evy Fordinálovej. Paradox? Ani

Hlbokosť duše

najmenej. Hlbokosť duše, ktorú pani Fordinálová pojala do názvu knihy, mi práveže okamžite evokovala tichú vzburu voči tomuto zabúdaniu či dokonca rúcaniu koordinátov, ktoré si táto naša európska civilizácia vedela ochrániť celé dve tisícročia. Hneď mi v mysli naskočili také spojenia ako útla robustnosť, tichá heroickosť, nežná revolta atď, atď. Revolta ako kontrarevolúcia, ak pod revolúciou máme na mysli besnenie vynálezcov gilotíny. Vzburu citu a lásky ako odmietanie experimentu zbožštenia človeka a klaňania sa jeho ráciu.

Eva Fordinálová, táto krehká a múdra žena, si obliekla básnickú státočnosť a hlbokú vieru, nijako neznavenú dramatickosť, ako si kedysi obliekala brnenie Jana z Arcu. Jej mečom nie je však kovový smrtiaci nástroj, ale slovo, dôvera v jeho moc, slovo, ktorého ostrím je prostota a hrotom láska a viera. Eva Fordinálová v tých najlepších veršoch už úplne odložila bokom aj zvyšky prípadnej autoczúry či obavy, čo na to povedia iní, ktorým nie je dovolené mať takúto hlbokú duchovnú skúsenosť a stáva slovenským ženským žalmistom. Miluje, trpí, plače a vzýva na záchrana duše. Svojej, Evinej, ale vlastne každej ženskej duše, ak duša má pohlavie, a na záchrana duší vôbec. Miluje, trpí, plače a vzýva za človeka, za slovenský národ, za krajinu, osobitne za milované Záhorie, rodisko Jána Hollého a množstva iných osobností mocných duchom. Koná tak v mene svojom, ale aj spolu s nami ostatnými a v našom zastúpení, veď Eva, to je sústavná kontinuita ľudstva.

Áno, hedonizmom až na smrť unudený a skeptický liberál isto mávne rukou, že prehánam. Ale opakujem znova a rád, že Eva Fordinálová každou svojou knihou, a knihou Z hlbokosti duše osobitne, zachraňuje českú poéziu, ktorá akoby sa vzdala osobnostného zápasu o dobré, o božie v nás.

Aj preto jej zo srdca ďakujem.

TEODOR KRÍŽKA

Najavisko spisovaných dejín vystupujú Hrabušice až v roku 1260, keď sa spomínajú pri vytyčovaní hraníc Štiavnického opátstva cistercitov ako *terris Saxonum de villa Capost*, čiže ako pozemky Sasov mesta Kapost. To však nemá nič spoločné s historickým počiatkom Hrabušíc, pretože do písomnosti vstúpili už ako mesto. Stáročia, ba aj tisícročia ich histórie buď neboli zapísané, alebo sa stratili v plameňoch a hnilobe zašlých vekov.

O pôvode a význame urbanizmu Hrabušice existujú mnohé dohady a špekulácie, obyčajne bez historickej podstaty. Jedným z dohadov je, že stará obec sa mohla volať buď Hrabušice, čo môže mať pôvod v tom, že okolie bolo porastené hrabmi, alebo, ako to usudzuje Ján Vencko, že názov mohol pochádzať od poľných myši - hrabošov. Alebo, ak vezmeme do úvahy druhý názov, ktorý sa v starých dokumentoch stále vyskytuje, Capost či Kabuzdorf, špekuluje sa, či mohol mať pôvod v polohe obce za priesmykom, ktorá tvorila akúsi bránu (po maďarsky kapu, po spišsky kapura) do údolia Hornádu.

Atď, atď...

Nasleduje úryvok z pripravovanej knihy Hromník, C. A. *Sloveni a Slovensko: Velebníci Vlasatého Boha na horizonte dejín (3200 pr. Kr. - 907 po Kr.)*. Tento úryvok nepodáva celé historické pozadie vzniku a histórie Hrabušíc, len naznačuje ideovú orientáciu, niektoré historické súvislosti a hĺbku vzniku a existencie tohto mesta, ktoré bolo kozmologickou svätynou a stalo sa dedinou; - a zhodou okolností je autorovým rodiskom.

NA POČIATKU PÍSOMNE NEZAZNAMENANEJ DOBY

Posledné roky svojho života v spišskom hvozde dávnovekí Spišiaci, či už 'šlepi', alebo s dobrými očami, trávili v modlitbách, odriekaní a v kontemplácii. Preto jeho centrálna, horské refúgium na Kláštorisku sa objavuje v najstarších písomných prameňoch pod názvom Mons Speculationis, Vrch kontemplácie. Kontemplačným vodítkom tu bol, tak ako aj na kozmologicky spojenej Myšej hôrke pri Spišskom Štvrtku, Boh Svetla v jeho Chráme Svetla Sihoti. Na severnom konci Sihot'skej osi, na Bari-Hore (Barimberg), bol to Boh Svetla v jeho nebeskej sláve, ktorou celý vrch žiaril pri východe slnka, hlavne rovníkenného. Predkresťanská svätynia a pravdepodobne aj kláštor na Myšej hôrke bol zámerne postavený na čiare viditeľného západu toho istého slnka (neoverené) nad Barimbergom. Vtedy sa tu zrejme konali výročné jesenné slávnosti.

Na južnom konci Sihot'skej osi, to znamená v kvadrante boha Smrti Jamu, svätynia na Vrchu kontemplácie bola postavená na juhozápadnom úpätí južnej Sihote boha Svetla tak, aby bola v tieni pri východe slnka jarnej a jesennej rovníkennosti. Jej poloha bola úmyselne vybraná tak, aby spojená s východom equinoctiálneho slnka nad južnou Sihotou, bola pravým opakom polohy svätynia a kláštora na Myšej Hôrke. Takže kozmologický rituálny deň rovníkennosti začínal vo svätyni pod Mons Speculationis a končil vo svätyni pod Barimbergom. Prechod z Vrchu kontemplácie na teplej, pozemský život podporujúcej juhozápadnej strane Sihot'skej osi na Myšiu hôrku mužov najspravodlivejších v

jasnom a chladnom severovýchodnom kvadrante Sihot'skej osi bol zaiste najvyšším práním a cieľom Mysio-ov, mužov prostých akéhokoľvek bohatstva. Postavenie dvoch svätých a kláštorov na opačných koncoch a stranách a v opačných kvadrantoch Sihot'skej osi zdôrazňovalo pozemský život Mysio-ov, ktorí mali vždycky väčšiu pravdepodobnosť sa vrátiť do ríše boha Jamu - Pitriloka (ríša mŕtvych otcov) - na kozmologickom Juhu, než do ríše boha Svetla - Šivaloka na kozmologickom Severe. Preto aj

CYRIL A. HROMNÍK

Hrabušice na počiatku

južná Sihot' na Kláštorisku sa dodnes volá Čertovou.

Sihot'ská os delila mníchopútnikov na životnej ceste na nebeský sever na tých, ktorí kontemlovali smrť a boha Jamu, správcu jamy pohrebnej, a tých, ktorí uzreli svetlo večnej pravdy a teda večnej spásy. Podobnú funkciu kozmologického delítka spĺňala aj Štrba, v jej prípade medzi Liptovom a Spišom. Bohanská (predkresťanská, ale boha velebiaca) kontemplácia zaiste našla svoje uplatnenie aj v neskoršom, kresťanskom prostredí týchto svätých a kláštorov, keď kontemplácia sa stala vrcholným štádiom (po meditácii a modlitbe) katolíckej špirituálnej praxe hneď v prvých storočiach kresťanstva. V tomto prostredí prání a splnených prání sa pravdepodobne zrodilo aj príslovie „Pamätaj na smrť“, ktoré sa v podobe latinského Memento

mori stalo vodítkom katolíckych kartuziánov. O jeho predkartuziánskom pôvode sa dnes nepochybuje. V kresťanskom pojatí Pitriloka sa transformovala na očistec alebo i peklo, čo pravdepodobne vysvetľuje prídanie prívlastku Čertova k južnej Sihoti boha Svetla. Tak by sa mohol vysvetliť aj pôvod názvu Peklisko na Hornáde. Odtiaľ dávnoveká, stredoveká i dnešná Čertova Sihot' na severo-severovýchod od kláštora na Vrchu kontemplácie.

V mnohých prípadoch Mysio-ov Vrchu kontemplácie museli prejsť niekoľkými „reinkarnáciami“ než sa im podarilo vydať sa na poslednú cestu na sever. Na tejto ceste museli najprv prekročiť 'Horskú riekku' - Hornád v Peklisku (kde sa núka analógia s hrôzami naplnenou vodnatou cestou egyptským Duatom posmrtného podzemia) a po príslušných obradoch, mantrách a rituáloch na presnej polceste v Hrabušiciach dosiahnuť kláštor na Myšej hôrke vo svetle Barimbergu. Pravočiarová cesta z Vrchu kontemplácie cez Hrabušice na Bari-Horu bola cestou za svetlom pravdy a to sa odráža v dravido/slovenskom názve Kara-pušai+ce alebo Kara-bušai+ce, z čoho vzniklo meno Harabušice

(tamilčina nemá písmeno *h* a nahradzuje ho písmenom *k*) a nakoniec Hrabušice s významom 'Miesto velebenia svetla' (z tamilského *kara* = 'svetlo', *bušai* = 'velebenie' a *-ce* = slovenská prípona miesta). Zrejme tam stál oltár alebo chrám s horiacim stĺpom (dipastambha) boha Svetla El, ktorého poznáme z prvej kapitoly Genesis (Prvá kniha Mojžišova) ako aj zo Šaivistických chrámov Indie. V tom prípade Hrabušice ako Miesto Velebenia Svetla museli byť stredoeurópskou analógiou izraelských miest spojených s Bohom Svetla El, a to buď Beth-El (Dom/Chrám Boha Svetla El) (Gen 28.19) alebo Penu-El (Podoba Boha Svetla El) (Gen 32.30-31). Takejto napodobenine sa v tamilčine hovorí oppaku, z čoho pochádza slovenské slovo 'opak', čiže negatívny tvar alebo odtlačok pôvodného. A v tom sa dá vidieť antická slovná dravido-slovenská kontinuita. Nemecká forma názvu polcestnej svätynne svetla, neskoršie dediny a nakoniec mesta Hrabušíc, Karpisdorf alebo Kalbsdorf, ako aj maďarská Kaposztafalu, naznačujú, že boli odvodené skôr z formy Kara-bušai+ce než z formy Hrabušice alebo Hrabušice a to znamená, že pôvodná dravido-slovenská forma Kara-bušai+ce, alebo jej blízka poslovenčená forma tu preživala aspoň do 9. a pravdepodobne až do 13. storočia, keď sem prišli nemeckí Sasi a po nich Maďari.

Zrúcaniny Kartuziánskeho stredovekého kláštora na Mons Speculationis pri Hrabušiciach

Hrabušice, Miesto velebenia Boha Svetla, čiže slovenský Beth-El už v predkresťanských dobách. Snímky autor

(Pokračovanie z predchádzajúcich čísel)

V celom vtedajšom Taliansku 16. storočia končili v plameňoch podľa daných svetských zákonov desiatky kacirov, predovšetkým tajných protestantov. Katolícka Christianitas bola nútená sa brániť proti rozvratným účinkom Lutherovho a Kalvínovho bludu, ktorých vyznávači nota bene svoje herézy vnucovali v protestantských krajinách priam brutálnym terorom. Podľa dokumentov súdila Ghislieri počas doby svojho pôsobenia viac než tisíc ľudí. Zaujímavé je, že z tohto počtu boli na smrť vydané iba dve osoby, ktorými boli podpaľáči cirkevných objektov a vrahovia. Určite proti tomu nebudú nič namietat tí, ktorí uznávajú oprávnenosť trestu smrti za závažné kriminálne delikty. Ghislieri nikdy nepoužíval pri procesoch ani mučenie. Jeho metóda spočívala predovšetkým v rozhovoroch s obvinenými, ktoré im on sám ponúkal s tým, že pokiaľ ho logickými argumentmi a tiež za pomoci Svätého Písma a náuky cirkevných otcov presvedčia o správnosti svojej herézy, prijme ju ako pravdu a stane sa ich vyznávačom. Pretože bol však vysoko vzdelaný a vedel diskutovať, žiadny heretik mu neodolal a napokon mu došli argumenty. Na to potom inkvizítor Ghislieri naviazal a trpezlivo presvedčoval súdeného bludára, aké je nezmyselné chcieť umrieť na hranici za niečo, čo sám nie je schopný podprieť rozumovou argumentáciou. Pri tomto bode každý kacir kapituloval a odvolal svoje bludy. Ghislieri bol tiež povestný tým, že dával šancu aj kacirovi - recidivistom, čo už mnoho iných inkvizítorov nerobilo.⁹³

Z uvedeného je zrejmé, že Ghislieri mal záujem o čo najväčšie právomoci inkvizície a na jej maximálnom možnom zapojení do pátrania po tajných bludároch, predovšetkým po vyznávačoch protestantizmu. Vyhýbal sa však, ako to len bolo možné, vydaniu kacira svetskej moci, pokiaľ nebola heréza spojená s deliktom rýdzo kriminálneho charakteru. Nič na tom nemení ani skutočnosť, že Ghislieri nikdy proti uplatneniu trestu smrti voči heretikom zo strany svetských orgánov nevystupoval a ani ako pápež nezrušil túto zákonnú normu pre Cirkevný štát. Bol si vedomý, že v rámci ochrany katolíckej viery pred inváziou Lutherových a Kalvínových bludov, aj v rámci ochrany vtedajšej kresťanskej civilizácie je také opatrenie nutné, no môže sa po ňom siahat až v medznej situácii, keď sa vyčerpajú všetky prostriedky na nápravu a polepšenie súdeného. A hoci boli v tej dobe právomoci inkvizície väčšie, než kedykoľvek predtým, počas jeho šesťročného pontifikátu došlo v pápežskom k Ríme k upáleniu jediného heretika - tajného protestanta Carnesecchilo v roku 1572, pričom ešte stále nie je isté, či o tom v tej dobe už ťažko chorý sv. Pius V. vôbec vedel.⁹⁴

Prezentované portréty inkvizítorov - svätcov podľa dochovaných prameňov jasne ukazujú, že táto funkcia bola veľmi zverená len mravne bezúhonným rehoľným kňazom, ktorí vynikali vysokým vzdelaním, širokým rozhľadom a tiež ľudským pochopením a milosrdným zmýšľaním. Najväčšou snahou týchto kňazov bolo priviesť súdeného kacira k obráteniu, až do krajnosti trpezlivosti a láskavosti. To je jeden z najdôležitejších argumentov na obranu inkvizície a v tom spočíva jej podstatný rozdiel oproti jakobínskym súdnym tribunálom za Veľkej francúzskej revolúcie a za nacistickej, komunistickej či

akejkolvek inej totality. Zatiaľ čo poslaním inkvizítorov bolo súdeného brániť, poslanie súdov menovaných režimov spočívalo v jeho likvidácii. Ak teda niekto kladie znamienko rovnosti medzi tieto orgány a inkvizíciu, porovnáva neporovnateľné. Aj keď, žiaľ, dochádzalo aj k zneužívaniu inkvizície alebo k zbytočným krutostiam niektorých ich menej kvalitných sudcov, bolo to vždy proti pôvodnému duchu inkvizície, ktorý autenticky reprezentujú práve vyššie spomenutí svätci. Načim sa teda vrátiť k publikovanému výroku Ota Radcliffa. Keď spomína inkvizítorov ako hriechnych ľudí bez lásky, plných netolerancie a hlúposti, musíme sa pýtať, ako by teda medzi takých ľudí zaradil svojich rádových spolubratov sv. Petra Veronského, mučenika pre vieru a pápeža sv. Pia V., ktorého uctieva celá Cirkev? Alebo tiež aj svätcov z františkánskeho rádu, či inkvizítora sv. Jána Kapistránskeho? Ak sa pozrieme na ich životy, je jasné, že týmto veľkým svätcom nesiahajú súčasní neomodernistický generálny predstavený dominikánov ani po členky. Ak by bol naozaj na úrovni, nikdy by nenapísal takú generalizujúcu hlúposť len preto, aby bol poplatný súčasnému trendu liberalizmu, kategoricky odmietajúce inkvizíciu. Lebo s inkvizíciou odmieta zároveň aj akúkoľvek víziu jedinej pravdy, pravdy zjavenej samotným Ježišom Kristom a tradovanej Jeho Cirkvou, ktorej povinnosťou je túto pravdu hájiť proti všetkým pokusom zriediť ju, rozdrobiť a napokon ju celkom poprieť.

RADOMÍR MALÝ

Je dovolené brániť inkvizíciu?

utiekol z dominikánskeho kláštora v Ríme, hodil podľa obžaloby svojho predstaveného, ktorý mu v tom chcel zabrániť, do Tibery.⁹⁵ To samozrejme vrhá celkom odlišné svetlo na celú oslavu tohto muža, ktorého slobodomurárske zjednotené Taliansko na konci 19. storočia povýšilo na piedestál mučenika slobody svedomia proti údajnému inkvizíciemu a vôbec, vraj cirkevnému násiliu.

Po roku 1600 dochádza iba k jedinému kontroverznému prípadu inkvizíciného procesu, ktorý doposiaľ zaplnia stránky učebnic dejepisu. Tento proces však neskončil ani upálením, ani uväznením. Je to kauza Galilea Galileiho, ktorej budeme venovať na ďalších stránkach samostatný oddiel. Inak sa s popravami kvôli heretickému presvedčeniu už nestretávame. Pápež bl. Inocent XI. (1676-1689) upravil v Cirkevnom štáte tresty za neústupné kacirstvo tak, že možnosť popravy síce zostala, ale okrem nej tu podľa vzoru starovekej Christianitas existovala aj široká škála iných trestov a to najmä: väzenie, verejné a okázalé pokánie, prípadne vyhnanstvo.⁹⁶ Cirkevný štát v tej dobe tiež umožňuje heretickej sekte valdencov žiť podľa svojho vyznania v oddelených osadách, kde sa venovali remeslám a poľnohospodárstvu - samozrejme, so zákazom šíriť svoje bludy medzi obyvateľstvom.⁹⁷ Aj právo inkvizície používať pri výsluchu mučenie je za bl. Inocenta XI. a opakované za Benedikta XIV. (1740-1750) obmedzené tak, že jeho faktická realizácia bola takmer nemožná, aj v prípade svetských súdov.⁹⁸ Keď Napoleon Bonaparte v roku 1798 vojensky obsadil Rím a uniesol pápeža Pia VI. do Francúzska, zrušil nielen inkvizíciu, ale aj trest smrti za herézu a tortúry, hoci obe praktiky de facto vôbec nevykukovali. Po Napoleonovom páde a obnove Cirkevného štátu v roku 1814 už nový zákoník Pia VII. trest smrti za kacirstvo neuvádzal a tortúru zakazoval.⁹⁹

Iné katolícke krajiny po tridsaťročnej vojne postupovali proti heretikom tvrdšie, než Pápežský štát. Francúzsky kráľ Henrich IV. Navarský síce v roku 1598 vyhlásil Nantský edikt, ktorým udelil protestantským hugenotom náboženskú slobodu, ale Ludovít XIV. ho v roku 1685 zrušil a začal hugenotov prenasledovať. To ukončil až Ludovít XVI. v roku 1787 tzv. Versailleským ediktom. Pápež bl. Inocent XI. však vyjadril svoj nesúhlas s perzekúciou francúzskych protestantov a požadoval za-

chovanie Nantského ediktu.¹⁰⁰ Habsburské Rakúsko uplatňovalo voči protestantom politiku tvrdej rekatolizácie, pri ktorej Katolícka cirkev a štát úzko spolupracovali. Tento postup bol plne v duchu augsburského mieru z roku 1555 medzi katolíckimi a protestantmi, na ktorom bola vyhlásená zásada „cuius regio, eius religio“ (čie panstvo, toho náboženstvo). Rekatolizácia českých zemí po Bitke na Bielej hore v roku 1620, resp. po Tridsaťročnej vojne, vrátila Česko do náručia pravej Kristovej Cirkvi. Obohatila ju prekrásnou barokovou kultúrou a zachránila český národ pred utopením sa v germánskom mori severonemeckého protestantizmu. Popisovať túto dobu ako „temno“ podľa ro v n o m e n n é h o názvu známeho románu A. Jiráska, je historickou falzifikáciou. Samozrejme, nedá sa obhajovať násilie, ku ktorému častokrát dochádzalo úplne zbytočne a ktoré nútilo tajných evanjelikov, aby len naoko pristúpili ku katolíckej viere a svätokrádežne prijímali sviatosti. Pred týmto nebezpečenstvom varovali už za Tridsaťročnej vojny pražský arcibiskup kardinál Arnošt Harrach, jeho poradca kapucín Valerian Magni a španielsky jezuita Rodrigo Arriaga, vyučujúci na pražskej univerzite. Tiež aj Jiráskom ohovorený jezuita Antonín Koniáš píše list kráľovhradskému konzistóriu, kde si sťažuje na zbytočnú tvrdosť svetských úradov voči tajným protestantom.¹⁰²

Preto bol tolerančný patent cisára Jozefa II. z roku 1781, ktorý dával protestantom možnosť verejne sa hlásiť k svojej viere a konať bohoslužby, celkom oprávnený a je významné, že tento počin osvietenckého vladára pápež Pius VI. pri svojej návšteve Viedne v roku 1782 ako jediný schválil. Tento patent totiž nevychádzal z osvietenckej filozofie rovnosti všetkých náboženstiev, ale z katolíckeho stanoviska, že podpora štátu prináleží jedine pravej Kristovej Cirkvi a ostatné náboženské spoločnosti v nej môžu byť iba tolerované.¹⁰³ Vzácnym príkladom náboženskej tolerancie bolo katolícke Poľsko, ktoré uzákonilo v roku 1573 tzv. Varšavskú zmluvu, ktorá garantovala protestantom luteránskeho a kalvínskeho vyznania náboženskú slobodu pod podmienkou, že nebudú šíriť svoju náuku medzi katolíckym obyvateľstvom.¹⁰⁴ Poľský príklad nasledovali tiež v 17. storočí katolícki saskí vojvodovia Kristián Ludovít a Fridrich August, ktorí štátnymi opatreniami nenútili protestantských poddaných, aby prestúpili na katolícku vieru.¹⁰⁵ V Nemecku sa všetky štáty držali zásady „cuius regio“ - výnimku tvorili iba tie krajiny, kde bolo počet katolíkov a protestantov vyvážený. Pyrenejský polostrov uplatňoval voči nekatolíckom tvrdu politiku, v ktorej hrala svoju rolu španielska inkvizícia, ktorej sa budeme venovať osobitne.

Útlak hugenotov za Ludovíta XIV. vo Francúzsku a protireformačné násilie v Rakúsku a v iných krajinách nemeckého jazykového priestoru, neboli dielom rímskej inkvizície. Hoci mali oba štáty na svojom čele katolíckeho vladára, konali voči pápežom seabedomo a dávali najavo, že si od nich nenechajú radiť ani v náboženských záležitostiach. Ferdinand III. vyhlásil v Rakúsku v

roku 1653 tzv. Placetum regium, ktoré stanovilo, že všetky pápežské rozhodnutia týkajúce sa Rakúska, musia mať schválenie panovníka - a teda i biskupské nominácie by mali byť prednostne štátnou záležitosťou. Ešte ďalej išiel francúzsky „Kráľ Slnko“ Ludovít XIV., ktorý legalizoval tzv. galikalistické články. Podriaďoval nimi francúzsku cirkev panovníkovi a na pápežské dekréty uvalil tvrdú cenzúru. Pápež bl. Inocent I. sa kvôli tomu dostal s týmto panovačným vládcom do ostrého konfliktu.¹⁰⁶ Za týchto okolností preto nechcelo ani Rakúsko, ani Francúzsko poskytnúť rímskej inkvizícii príliš veľké právomoci. Tá síce ešte stále fungovala, ale skôr len na papieri, nominálne. Procesy proti heretikom viedli zvláštne vyšetrovacie komisie, zložené zo zástupcov jednotlivých biskupstiev a štátnej justície. Význam rímskej inkvizície mimo Cirkevného štátu nezadržateľne a rýchlo klesal. Stávala sa skôr cenzúrnym úradom, z ktorého nemal takmer nikto polostrova strach. Vo Francúzsku a v Rakúsku sa heretici omnoho viac báli rôznych biskupských či štátnych komisií než inkvizícičných tribunálov, pretože práve oni mali hlavnú a rozhodujúcu slovo. Pritom terminológia je v týchto záležitostiach veľmi nejednotná a máťúca. Často sa terminom „inkvizícia“ označuje príslušný vyšetrovací orgán biskupa, hoci biskupská inkvizícia už v tej dobe oficiálne neexistovala. Nie sú výnimkou ani prípady, kedy sa „inkvizítori“ nazývali rýdzo svetskí sudcovia, či laici, ako napríklad smutne preslávený čarodejnicky sudca Boblig z Edelstadtu (porovnaj nižšie), ktorý s rímskou cirkevnou inkvizíciou (iná v tej dobe už ani nefungovala) nemal absolútne nič spoločného.

Za napoleonských vojen bola inkvizícia zrušená (porovn. vyššie). Po obnovení v roku 1814 reorganizovala svoju prácu. Nevenovala sa už súdeniu a usvedčovaniu heretikov a ich odovzdávaniu svetským orgánom, ale vypracovávala posudky na diela katolíckych autorov a hodnotila ich pravovernosť. Jednotlivých biskupov upozorňovala na duchovné bludy, zvlášť teológov, ktorí hlásali bludy. Pápež sv. Pius X. premenoval túto inštitúciu na Kongregáciu sv. Oficia. Pavol VI. jej dal po II. Vatikánskom koncile v roku 1965 nový názov - Kongregácia pre náuku viery.

POZNÁMKY

93/ Herders Theologisches Woerterbuch, heslo „Pius V.“, ďalej Condray Alfred: *Leben des heiligen Pius V.*

94/ Tamtiež

95/ Kubeš... Apol... heslo: Bruno

96/ Buehlmeier III... str. 234

97/ Kubeš... Apol... heslo: „Itálie“ a „Humanita“

98/ Porovnaj s pozn. 123

99/ Ottův slovník naučný, heslo „Inkvizice“ 100/ Buehlmeier m.233-4

101/ Sousedík, S.: *Filozofie v českých zemích mezi středověkem a osvícenstvím*, Praha 1997, str. 107

102/ *Elogium Koniášovo, zachované v Zemském archivu Brno, fond „Jezuité“*

103/ „Rozšíření a udržení samospasitelné katolícké náboženství jest císařovou největší péčí a přání jeho k tomu směřuje, aby všichni jeho poddani tohto sv. náboženství se přidržovali a tak svého spasení nejjistější cestou dosáhli; leč k dosažení toho zapovídá se všechno nucení. Toliko laskavé poučení a dobrý příklad mají býti cestou, kterou by nekatolíci získání byli...“ Cituje Václav Pelan: *Dějiny církevní*, str. 85

104/ Buehlmeier III... str. 196

105/ Kubeš... Apol... heslo „Humanita“

106/ Pelan... str. 85

(Pokračovanie v budúcom ročníku)